



Shadchanus

Shiur# 461 | Mar 23rd 2024

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קלט עמוד ב

אסתר מן התורה מנין ואנכי הסתר אסתר.

נב) וְקָמַץ מִשֵּׁס מֵלֵא קוֹמְצוֹ (ב, ב). אֲזָכִיר
דבר צחות מה ששמעתי, בחתונת
אדוני אבי זקיני הגאון הצדיק ר' אלעזר הכהן ז"ל
האבד"ק סוכטשוב כתב לו אחד מזל טוב בשלשה
תיבות וְקָמַץ מִמְנֵה הַכֹּהֵן, והפשט דאיתא בברכות (ח)
במערבא אמרו מִצָּא או מוֹצָא, מִצָּא אשה מִצָּא טוב
(משלי י"ח, ו) או מוֹצָא ומוֹצָא אני מר ממות את האשה
(קהלת ז, כ"ז), וכוונתו היה וְקָמַץ מִמְנֵה הַכֹּהֵן שהחזתן דגן
לא יהיה לו מוֹצָא רק מִצָּא בקמץ.

הכתב והקבלה

תרלו

שיאמר הלועז (ערשטאטטען, [תמורתו] ערזעטצען, בעפריעדיגען). וטעם "יקריב אותו לרצונו לפני ה'",
שהבעלים בעת הבאתם את קרבנם יכוונו שהקרבת בהמה זו היא באה תחתיו ובמקומו,
כי ימצא את עצמו מחוייב [כלומר רואה בעצמו אשמה של חטא] בראותו את זביחת הבעלי-חיים
ונתוחו ושרפתו יחשוב בלבו כי כל אלה הדברים היו ראויים להעשות בגופו ובאבריו ובחלבו
ובדמו, והבהמה תהיה תחתיו להשלמתו. וזהו "לרצונו" (אנשטאטט זיינער) שבעל הקרבן
בהתיצבו עליו ורואה פרטי העבודה בו, בתפלותיו ובודויו בעת סמיכתו על ראש הקרבן,
יתבונן היטב אל הפרטים הנעשים בפועל בקרבנו עד שתהיה התכונה קבועה בנפשו. כי

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף קי עמוד א

בוא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות, שלא נאמר בהן לא אל ולא אלהים אלא ה', שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק; ונאמר בשור הגס אשה ריח ניחוח, ובעוף הדק אשה ריח ניחוח, ובמנחה אשה ריח ניחוח, לומר לך: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים.

אדם כי יקריב מכם קרבן לה': במסכת מנחות (ק"י) שנינו, נאמר בשור הגס „אשה ריח ניחוח“, ובעוף הדק „אשה ריח ניחוח“, ובמנחה „אשה ריח ניחוח“, לומר לך אחד המרבה, ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון **לבו לשמים**.
העיר על כך ר' פנחס הורוביץ בעל ה„**הפלאה**“: האותיות שלפני „לב“ הן „אך“, והאותיות שלאחר „לב“ הן „גם“, כידוע הכלל של חכמינו: ש„גם“ תמיד בא לרבות (להוסיף), ו„אך“, בא למעט, כלל זה מתקשר היטב לדברי חז"ל אלו: אחד המרבה, בבחינת „גם“, ואחד הממעיט, בבחינת „אך“, ובלבד שיכוון את ה„לב“ לשמים. (פרפראות לתורה).

Rabbi Walter

שו"ע או"ח סימן שו סעיף ז

חפצי שמים מותר לדבר בהם, כגון: חשבונות של מצוה, ולפסוק צדקה, ולפקח על עסקי רבים, ולשדך התינוק ליארס וללמדו ספר או אומנות.

כף החיים שם אות נ

שם. ולשדך התינוק וכו'. ויש ליזהר שלא לקנות בקנין סודר כי אם תקיעת כף לבד וכן המנהג. **פתח הדביר** אות י"ב. מיהו מה שכתב שם להתיר להבחורים שלא קיימו פריה ורביה להזכיר סכום מעות אין ראיותיו מכריעות ולדעת מרן אסור, אלא מה שכתב שנהגו להקל אפשר שסמכו על המתירין כמו שנכתוב לקמן אות ב"ן, ועל כן יש ליזהר היכא דאפשר:

רש"י דברים פרק טו פסוק ח (פרשת ראה)

אשר יחסר לו - אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו: לו – זו אשה. וכן הוא אומר (בראשית ב, יח) אעשה לו עזר כנגדו:

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ב עמוד ב

דתניא, ר"ש אומר: מפני מה אמרה תורה כי יקח איש אשה, ולא כתב כי תלקח אשה לאיש? מפני שדרכו של איש לחזר על אשה, ואין דרכה של אשה לחזר על איש; משל, לאדם שאבדה לו אבידה, מי חוזר על מי? בעל אבידה מחזר על אבידתו.

מהרש"א [חדושי אגדות] מסכת שבת דף לא עמוד א

ואמר עסקת בפ"ו. לא אמר קיימת פ"ו אלא עסקת דהיינו להשיא יתום ויתומה. ואמר צפית לישועה. דהיינו ישועות בלשון רבים לפי שהמצפה ומקוה לישועה בכל שעה הם רבים. ואמר פלפלת בחכמה. דהיינו שלא יהא אדם מפלפל פלפול של הבל אלא שיהא כוונתך לפלפל בשכל וחכמה ודעת.

ג (א) השדכן. ונזאר צחוי"ו קפ"י קפ"ה קע"י
 " צהו"ח עס ודינו שנוטל שכרו אפילו קלא
 התנה עונו ונקודס דקהנול בן הוא ע"ש וע"י
 צק"ת הרשד"ס חלה"ע ק"י ר"צ דל"ל קנין
 ולא עדים רק צל"גירה
 צעלונל חייב ליתן לו
 ונה שהצטיח לו ומוציא
 צוכל"ח חלה"ע חות ט'
 ע"ש וכ"כ צק"ת חכ"ל
 ק"י כ"ז ע"ש וגם הל' דל"ה
 שדכן רק אם דיצר
 ונהדוני" ונזאר בן
 צתל"י צסס חוקי דרך

**סי' ג' דיני שכר שדכנות
 ובו ד' סעיפים**

א (א) השדכן הוי כמו סרסור ודיני בשליח
 שאין צריך קנין ולא עדים ולא מקרי שדכן
 אלא בשויבר מסך הדדוני ומקבל (ב) שכרו
 מערך

או הכשיעין ובקף וזהו יתנו וירכך (נאחה לך
 היתר גדול צ' זהו ט"ו גדולי וה"י צ' פראלענטי
 וקלטה רצב פראלענטי ונוחה) וכן קפרים
 ונהגלויות חובות כתצים וקרקעות יתנו צ' זה"י
 וכל ונאה ע"ש וצתפא"י
 צסס חוקי דרך ויב"ח
 צפת"ס חלה"ע סיון ט'
 קקט"ז דונטערין השדכנו"
 לפי סך הנורונה ונכניהם
 ח' נאחרק וכל ונאה
 צונדינה פולין וע"י צצ"ס
 ק"י ק"ו קקט"ז דנאחרק
 צפולין נחש צ' זה"י

ונונל צפת"ס לחלה"ע ק"י כ' קקט"ז ע"ש וע"י
 צילק"ס פי יתרו ק"י רע"ט ונה קזכה ונ"ר
 לקרן אור פניו ונקוס שהיה קירקור ושדכן צין
 ישראל להק"ת ע"ש דונוכח קלת דאיכא קלת
 ונלוה לקדך צתי ישראל זל"ז וגם סייך צענין
 זה קלת ולדצקו צו דדרז"ל הדצק צונודותיו
 ונזאר צוני"ר פי לו דהקצ"ה ונעה קצרה עולונו
 הוא ונזוג צוויגיס ע"ש וכונדונה קרתי צחיזה
 קפר ונהקדוקים לעורר צזה וע"י צתדצ"ל
 וצוטה ונעה וצתסצ"ן דכל עניני נסואין וננהג"י
 נוצעיס ונתי"ת ע"ש חכן ע"י צצ"ת חר"י סיון
 קפ"ה שכהצ ונקודס דחנזווג צגויס חין איקור
 וני לנו גדול ונהרנצ"ן עשה רפואות לגויה
 שחלד כונ"ס צתצות הרשצ"ל ק"כ וסיון קס"ז
 (צצ"ת רשצ"ל דפוס וויען לא נדכס סיון ק"כ
 ונחמת הקעניזרון) ונ"ע קבלתי ונפי גדולים
 וקנות כי הונתעקק צחלה לא ילא נקי ונזרע
 קונהדיח הנשילו ורנזו צוני"ס לא התחתן צס וכ"י
 כי יקר צנך וכ"י ע"ש וע"י צצלה"ע ליר"ד ק"י
 צ' קקט"ו ע"ש וע"י צצ"ת צל"ה ונעה קונטרס
 כלל גדול צהורה חות י"ח שנוהגין כן קלא
 להיות שדכן צציווגי גויס אפילו צנוקוס ריוח
 גדול וננהג ישראל תורה הוא וצפרט דנזאר
 כן צצ"ת חר"י הנ"ל עכ"פ דחין להשיצ היתר
 צזה ע"ש וע"י צצ"ת ונשיצ דצר ק"י כ"צ חס
 ונחר לשדך צציווג עוצרי עצירה ועוצרים על
 איקור נדה והאריך צזה ונסיק. צכונה רחיות
 דנוסוס דרכי קלוס ונחר ונשוס כדי חייז לנזי
 שפרנסתו צכך חצל צחנס אקור ע"ש : (ב) שכרו.
 ע"י צעט"ל צסס פנקס ד"ח ונונל צד"ג כלל
 ק"ו חוה כ"ח דשכר שדכנות וכל ונאה ונזווגן

ובליעל צ' זהו ונחלה וכ"י ונאה ראשנה כ' וכל
 ונכפרים וקרקע והכשיעין כוהנין חליו וצרחוקים
 הלדדים זה וזה " פרקאות יתן השדכנות
 כפול ע"ש וע"י צכר"ס חלה"ע ק"י נ' דיני שדכנות
 חות ח' דשכר שדכנו" ונלד החתן וננאה זהו צ' זה"י
 ונלד הכלה וננאה זהו זהו אחד חף שיה"י סך
 הנדוני" כונה חלפים כן יה"י חס צ' הלדדים צצ"ר
 אחת חצל חס לך ח' ונעיר אחרת צין ונקוס קרוצ
 וצין צנוקוס רחוק צין ע"ש לו הולאה חו לא יקיפו
 לו על כל ונאה זהו חלי זהו זהו יה"י עד
 קשה ונאות ועד צכלל ותו לא וגם יתן החתן
 צ' סליסיס ולד הכלה חלק שליט אחד זולת
 ונלד החתן ונה שאציו ונקטר עלמו ליתן לכו
 לא יתן לו כלום שדכנות ונזנו ונכ"ס קלא
 יתן ונלד החתן שוס רח"ס ריצנות ח"נות סינשות
 זהו ונחקנה ונאהרטי"ן עכ"ל וע"י צצרה"ס לחלה"ע
 ק"י כ' קנו"צ צככר שדכנות נוסלין ונקכוס
 הגדול הנדוני" ו"ס ונקוונות ונשלמין ח' פראלענטי
 לנאה צ' ונחלה וכל לך ו"ס ונקוונות ונשלמין
 ששה פראלענטי לנאה ו"ס כוהגין כשאין נהר
 ונפסיק צין הלדדים ונשלמין חרצב פראלענטי
 לנאה ונחרל נחרל פקטי" ע"ש וע"י צנושפי
 קל"ו לחר"ו ק"י קפ"ה דכ' דצונדינה צפולין
 נהגו ליתן צ' וחלי וכל ונאה ונאה דוקא צרחוק
 וזה כוהנים כפל ח' לנאה ונראה דוקא צרחוק
 " פרקאות דלזו הוי נרחל טיפי וצאופן שתקנו
 צפולין הנונל לעיל ונחפא"י כן ה"י לדידן וכ'
 עוד ושונתיי שכן כוהגיס וכן הגאון ונלצו
 העיר צסס הגאון יס"ע שפסק לחלק כן צין
 " פרקאות חו פחות וזה רק שה"י פוסק ליתן
 צלצו צ' ורצעי פראלענטי וכל ונאה גס צתוך
 העיר

ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות חנוכה

מנהג מהרי"ל סג"ל שהדליק נרותיו מיד כשיצא מבה"כ כי אמר מצות נר חנוכה משתשקע החמה. ועוד הואיל דבני ביתי דרים בבית אחד אם אני מאחר שוב לא יהיו אצלי ועכשיו הם באים אצלי לשמוע הברכה ולראות הדלקתי. כי הרב הנז' היה דר בבית לבד עם הבחורים אצל בית אשתו הרבנית ובניה עמה בביתה. ולא היה נהנה מנכסי אשתו בחייה פרוטה ולא היה סועד עמה. רק פרנסי המדינה היו מספיקין לו נכסים להספיק בהן לומדי ישיבתו. ומחיית הרב לגופו הרוב היה שכר שדכנות שהיה כותב ושולח מכתב ידו בכל המדינה לזווג בתולות ונערים, כי כל הארץ היו מקשיבים לו ונתקיים בו התפארותו של איוב (איוב כט, כא - ב) לי שמעו ויחלו וידמו למו עצתי, אחרי דברי לא שינו ועלימו תטוף מלתי.

חוט המשולש עמוד קס

א) ואם כי את גדלותו ועבודתו של רבינו אין לשער ולתאר, וביותר בימים הנוראים, ובעויה"כ אחר מנחה היה נורא מאד מראהו וממש אש ליהטה סביביו, בכל זאת חרד מאד מיום הדין, ופעם אחת בערב יוכ"פ לאחר מנחה שלח את משמשו שיקרא לאחד מתלמידיו המופלגים, וכשבא תלמידו אליו הציע לו רבינו שישתדך עם בחורה **יתומה** שאין מי שישתדל עבורה להשיאה, ולאחר שתלמידו הסכים להצעת **השידוך** היתה צהלה וחדוה בפני רבינו, ואמר בשמחה: זכות מצוה זו אני נוטל עמי ליום הדין (מתוך מכתב הגרי"צ דושינסקיא זצ"ל בס' זכ"מ).

שו"ת מלמד להועיל חלק ג (אבן העזר וחושן משפט) סימן ג

שאלה: בן נכרית מישראל שהניחו אביו לימול ואין אנו יודעין אם גם נטבל, והוא אין שומר מצוה גם מחלל שבת אך הוחזק ליהודי ומשלם ג"כ מס לקופת הקהלה, ועתה רוצה לישא ישראלית וא"א להטבילו בקבלת המצות כיון שאינו שומר מצות לא ירצה לקבל, אם מותר לסדר לו קידושין, באשר שיש לחוש שאם לא יסדרו לו ישא אשתו בציפילעהע.

תשובה: מה שרוצה מר לומר בתחילה דאם נחשוב אותו כנכרי צריך הטפת דם ברית לענ"ד זה אינו כיון דנימול לשם מצות מילה א"צ הטפת דם ברית וכבר הארכתי בזה לעיל, מלמד להועיל על י"ד סי' פ"ב, וכן משמע בספר מנחת חנוך על מצות מילה, הובא בס' וכתורה יעשה הוספה דף כ"ט ע"ב. אמנם מה שרוצה הרה"ג מו"ה יוסף נאבעל לסמוך על מה שהביא ד"מ משום א"ז (אה"ע סי' קנ"ו) רבנו /דבנו/ מן הנכרית הוי בנו מדרבנן, עכשיו שזכינו לס' א"ז נקל לראות דראי' זו אינו דהא"ז לא כתב רק דאפשר דיש לחוש להחמיר, וכבר כתב בזה הרה"ג מו"ה שלום קוטנא בספרו הנ"ל (קונטרס וכתורה יעשה, דף י' ע"ב) באריכות ויעיי"ש, ואעפ"כ נ"ל דבנ"ד אם נימול ונטבל בב"ד הוי גר חדא דמסתמא האב הביאו לימול בהסכמת אמו, דהא זכות היה לה אם ולדה נשאר אצל האב והוא מפרנסו. ועוד לדעת הר"ן מהני אם ב"ד גיירו אפילו בלא הסכמת אב ואם. שלישית כבר כתב מו"ר מהר"ם שיק י"ד סי' רמ"ח (עי"ש) ראיה מתוס' סנהדרין ס"ח דמהני גירות

קטן בדיעבד, ומה שאין מגיירין לכתחילה היינו משום גזל גוי, וכאן שעפ"י דינא דמלכותא יש לאב רשות על בנו מנכרית אף שע"פ דין תורה אינו בנו כלל, מ"מ לא מיקרי גזל, ואפשר דאפילו לכתחילה מגיירין, ועכ"פ בדיעבד מהני.

אמנם דא עקא דלא ידעינן אי נטבל כראוי. ומ"ש בשם הרה"ג מו"ה יוסף נאבעל לסמוך על חזקה שנעשה הכל כדין לענ"ד יש לגמגם בזה עפ"י מ"ש מו"ה מהר"ם שיק באה"ע סי' ל"ז וקנ"ה ובי"ד סי' רמ"ט דנכרי לישראלית הוי אסור מדאורייתא והוי ספק דאורייתא, ואף אי יש חזקה שנעשה הכל כדין מ"מ הרי הנוול מן הנכרים יש לו חזקת איסור דהא היה גוי כשנוול והוי חזקה נגד חזקה וצריך להחמיר בספק דאורייתא. ואף דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן מהני נגד בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אף דהוא ספק דאורייתא, מ"מ אף אם נימא דרוב מצויין אצל מילה מומחין הן, זה לא מהני אלא לומר דודאי נימול כדין, אבל על הטבילה אינה רק חזקה חלשה דהמוהל לא יעשה דבר שיוכל להביא לידי תקלה, ומי יודע אם חזקה זו הוא טובה כמו חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן דמהני להוציא מידי חזקת איסור, ובפרט בזמן הזה דאיכא הרבה מוהלים דלא גמירי דין גירות. וע"כ נלע"ד דמידי ספיקא לא נפקא. וכבר כ' הרמב"ם פי"ג מה' איסורי ביאה ה"ט דאם בא גר לישראלית צריך שיטבול בפנינו וכ"פ בי"ד סי' רס"ח ס"ו/סע' ו'.

ועתה נחזי אנן אי מהני כשטובלין אותו עכשיו בלא קבלת מצוות. הנה בי"ד סי' רס"ח סעיף ג' כ' דקבלת מצות אפי' בדיעבד מעכב אם אינה ביום ובשלשה, וא"כ מכש"כ דמעכב אם לא קבל כלל המצות, ואף שבסוף סי' רס"ח כ' דבדיעבד הוי גר אף שלא הודיעוהו שכר המצות ועונשין מ"מ קבלת המצוות מעכב אפי' בדיעבד וכ"כ בקונטרס וכתורה יעשה דף י"ב ע"א בשם בעל בית יצחק. אמנם לי אכתי הדבר צריך עיון דהא כתב ה"ה פי"ג מה' א"ב הי"ז זה פשוט דאין הודעת המצות מעכב, ואיך יקבל המצות אם אינו יודע המצות, וא"כ משמע דגם קבלת המצות אינו מעכב בדיעבד, ואין לי פנאי לעיין כעת בזה. אך נ"ל דבנ"ד דיש ספק אי כבר נעשה גר ע"י מילה וטבילה או לא וא"כ מצד ספק זה כבר נתחייב במצוות מדאורייתא דהא קיי"ל ספק דאורייתא מן התורה לחומרא, ואין מאכילין אותו איסור משום לפני עור, א"כ הרי כבר מושבע ועומד מדאורייתא לקיים המצוות, בנידון זה אף דאם היה אפשר היו עושין על צד היותר טוב שיקבל המצוות עוד הפעם, אבל מ"מ כיון דאי אפשר לעשות טבילה בקבלת המצוות די בטבילה בלא קבלת המצוות ועוד דאפשר לומר דאבותיו קבלו המצוות כבר בשבילו כשהיה קטן כיון שמלוהו לשם גירות ואף שלא הטבילוהו מפני שלא ידעו שצריך ג"כ טבילה מ"מ מהני קבלת המצוות דקטנותו שהיה קודם מילה דודאי מי שקבל המצוות קודם מילה ע"מ להתגייר ואח"כ נימול אף שעברו שנים בין מילה לטבילה מפני שלא ידע שצריך ג"כ טבילה אין סברא דיעכב אי לא קבל המצוות עוד הפעם קודם טבילה. וע"כ נ"ל מפני טעמים הנ"ל דאם נטבל בפני שלשה הוי גר גמור בדיעבד אף שלא קיבל המצות, ובנידון דידן דא"א בענין אחר כדיעבד דמי. ועל צד היותר טוב יודיעו לו המצות שבדאי ירצה לקבל דהיינו ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים

מצות צדקה וכבוד אב ואהבת רע וכדומה, ויאמר אח"כ סתם שמקבל עליו מצוות היהודים, ומ"מ כל זה אינו מעכב.

ואם יטבלוהו כדין נ"ל דמותר לסדר לו קידושין אפילו בברכה. ואם לא ירצה אפילו לטבול ויש לחוש שאם לא יסדרו לו קידושין ישא אשתו בציפילעה, וכיון דהוא ספק גר הוא והיא יעשו איסור זנות יותר משאם יהיו יחדיו ע"י קידושין נ"ל דשרי לסדר להן קידושין בלא ברכה, ואפשר לומר הברכות בלא שם ומלכות כגון: נברך אשר יצר את האדם בצלמו וכו' נברך יוצר האדם אך טוב שהרב בעצמו לא יסדר הקידושין משום לעז שיאמרו שמסדרין קידושין לספק גוי, וטוב להשתמט בזה ולהניח לסדר הקידושין מאיש אחר אם אפשר, ויש לעשות כן גם משום היכר שידעו שהחתן עושה שלא כדת שאינו רוצה לטבול את עצמו, ובתו תהי' פסולה לכהונה.

מה שכתבתי לעיל דבנ"ד הספק גר חייב מן התורה במצות לכאורה זה אינו דהרי כתבו תוס' בכתובות י"א ע"א דגר קטן לא הוי גר אלא מדרבנן ויש כח ביד חכמים לעקור עיין שם, וא"כ כל החיוב אינו אלא מדרבנן ובספק יש לילך לקולא. אך נ"ל דכל הפוסקים חולקים על זה דהא אנן פסקינן דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה אלא בשב ואל תעשה ולא בקום עשה, וא"כ האיך פסקו הרמב"ם והטוש"ע כרב הונא בגר קטן, אלא ודאי דס"ל דהוי גר מדאורייתא, ועל קושי' התו"ס יש תירוצים אחרים ע' בראשונים ובש"מ.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן פז

אם איכא לפנ"ע בסדור קדושין דחייבי לאוין ובאשה שאינה יכולה ליטרה, ודאינשי שלא

ישמרו איסור נדה, ואיסור הברכה בקדושין דחיי"ל

והנה לענין מש"כ בהערות דפ"א הערה מ"ג ודאי שכוונת התוס' ביבמות דף י' ע"א ד"ה לר' יהודה הוא לענין המקדש שאף שאיסור התורה בחייבי לאוין אפילו לאביי הוא רק על הבעילה איכא איסור מדרבנן גם לקדשה, הנה מלשון התוס' דאסור לקדש מדרבנן שמא יבעול משמע בפשיטות שאינה מטעם שיטעו לומר כמו שמותר לקדש כך מותר לבעול, אלא דיש לחוש דע"י התקרבותם כל כך זה לזו יבא לבעול, דאם הוא מטעם דשמא יטעו לומר שמותר היה להו לכתוב שמא יתירו גם לבעול, וגם לא שייך לחוש שיטעו בדבר מפורש בקרא, וכיון שיש לחוש דע"ז יתקרבו לבעול ודאי דיש לחוש לאסור לקדש אשה שאינה ראויה ליטרה לבעלה דגם באיסור כרת שייך לחוש דיבואו לבעול ע"י התקרבות. והתוס' לא סברי כהרמב"ם בפט"ו איסו"ב ה"ב בחייבי לאוין דלאו דכהונה דלוקה רק על הבעילה דלאחר קידושין, ותוס' ב"מ דף י' ע"ב ד"ה דאמר שכ' דכשבעל לוקה על הקדושין איירי בלאו דכהונה אבל בלאוי דלאו דכהונה כממזרת וכן אנוסת אביו לר' יהודה הוי החיוב מלקות על הביאה לבד בלא קידושין ועל הקידושין לבד ליכא מדאורייתא שום איסור ורק מדרבנן איכא לתירוץ ראשון מחשש שמא יהיה זה התקרבות לבא לידי ביאה, ולא מובן לי כוונת כתר"ה בזה.

וכיון שהתוס' ללשון זה סברי דהקידושין הוא התקרבות לביאה הרי נמצא שבחייבי לאוין ואשה שאינה יכולה ליטרה איכא איסור לא רק עלייהו אלא גם על הרב המסדר קידושין והעדים דהרי ממילא איכא לפ"ע, אך שבמקדשה לאיזה צורך מחמת שיקרא שם אישות עליה וכדומה ולא היו המסייעין בדין לפ"ע מצד האיסור מדאורייתא מטעם דהוא כלפני דלפני כדאיתא בפרש"י ע"ז דף כ"א ע"א ובתוס' ד"ה אלפני שפירשו כלומר לכולי האי לא חיישינן ורק שהיה איסור לפ"ע מצד סיוע לאיסור הדרבנן שאסרו לקדשה כדאיתא בתוס' ע"ז דף כ"ב ע"א ד"ה תיפוק דלהכשיל באיסור דרבנן איכא נמי איסור לפ"ע, אבל לסדר קידושין ולהיות עדים לאלו שלא ישמרו איסור נדה מכיון שמעשה הקידושין נחשב התקרבות לבעילה הרי ודאי יעברו על לפ"ע וזהו מה שכתבתי לאסור לסדר קידושין ללישנא זה דתוס'.

ויישר כחו דכתר"ה על שכתב לי לעיין בשו"ת משיב דבר להנצי"ב זצ"ל ח"ב סימן ל"ב שהתיר לאלו שפרנסתם בשדכנות לשדך גם לעוברין על איסור נדה שא"כ גם להיות עדים ולסדר קידושין יש להתיר שהוא ג"כ בשכר, ולתוס' ע"ז ו' ע"ב ד"ה מנין והרא"ש ע"ז פ"א סי' ב' מתיר אפילו בחנם כיון שאינו כתרי עברי דנהרא ולא בשעת מעשה עבירה. אבל אולי יש להחשיב סדור קידושין וחופה כבשעת מעשה ואולי הוא גם כנתינה לתוך פיו כדכתבתי בהערה בחי' ליבמות שם שהיה שייך לאסור, אך יותר נראה דהוא רק כמקרב לו האיסור שאין להחמיר יותר מלשדך. וגם לדינא הא איכא שיטת הש"ך ביו"ד סימן קנ"א סק"ו שליכא איסור מסייע לעוברי עבירה במומרין וביאר בדג"מ טעמו דכיון דכתב הרא"ש בריש פ"ק דשבת דהוא משום דלא גרע מקטן אוכל נבלות שחייבין להפריש וכ"ש ישראל גדול, הוא רק בישראל גדול דומיא דקטן שהוא בשוגג אבל במומר דהוא במזיד ליכא האיסור, ומסיק דאף אם אינו מומר ממש אלא דהוא לעבור עתה במזיד שלכן כשליכא לאו דלפנ"ע כגון שיעברו בכל אופן ליכא איסור דסיוע וזהו טעם גדול שיש לצרפו להתיר, וכדנהגין הרבנים שברוב ערי אמעריקא להקל שלא היה אפשר לקבל שום משרת רבנות אם יאמרו שלא יסדרו קידושין לאלו שלא ישמרו הלכות נדה ואף כשלא אמר להם וקבלוהו כשאח"כ לא ירצה לסדר קידושין לאלו יסלקוהו, אבל מצד תשובת משיב דבר לבד במה שמתיר לשדכנים היה שייך לאסור בסדור קידושין.

ולענין מה שכתבתי בחי' ליבמות שם שאין לברך בקידושין דחייבי לאוין ובאשה שאינה ראויה ליטרה משום דליכא מצוה בקידושין כאלו שיהיה אסור לישאנה, שכתר"ה הביא שיטת הרא"ש בכתו' פ"א סי' י"ב ושיטת הר"ן כתו' ב' ע"א (מדפי הרי"פ) ד"ה ואסר שאף ברכת אירוסין אינה ברכה על עשיית המצוה אלא על קדושת ישראל שהבדילנו מהעמים והקדישנו באיסורי עריות ולקדש דוקא אשה כשרה ומותרת, ולא מובן הערת כתר"ה בזה דהא נגד זה איכא שיטת הרמב"ם פ"ג מאישות הכ"ג שהוא ברכה על המצוה ודוקא עובר לעשייתו וכן סובר הרמב"ן שהביא המ"מ, ואף הראב"ד שסובר דמברך אחר הקידושין לא פליג ע"ז שהיא ברכה על המצוה אך שמ"מ מצד חשש שמא תחזור בה האשה תיקנו שיברך אחר הקידושין כדמצינו בטבילה, ולא חש לקושית הרמב"ן מזה שלא אמרו בגמ', וגם להא דיש יותר למידק מהא דר"ח בפסחים דף ז' ע"ב אמר חוץ מן הטבילה בלבד, מאיזה טעם, ואולי משום דהירושלמי סברי דהבלבד דאר"ח הוא

לאו דוקא, ומצינו בב"ק דף י"ג ע"א דר' יוחנן לא חש למה שנקט בברייתא אבא יוסף בן דוסתאי אומר לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד ואמר דהוא למעוטי רק מעשר ולא שלמים ואף שהגמ' הקשה הא בבכור בלבד קאמר ואמר ע"ז קשיא הא קשיא אינה תיובתא להר"ח והרבה ראשונים, והרשב"ם אף שבב"ב דף נ"ב ע"ב ד"ה קשיא סובר דליכא חלוק בין קשיא לתיובתא כתב בדף קכ"ז ע"א ד"ה קשיא שאינה כתיובתא ועיי"ש בפל"ח על הרא"ש סימן ט"ז שהביא מרי"ף ורש"י והרא"ש בשם ר' האי גאון שקשיא אינה כתיובתא, שא"כ סובר ר' יוחנן כיון דבלבד איכא פעמים דהוא לאו דוקא, שלכן כדי שלא לעשות פלוגתא בין בבלי לירושלמי בזה יש לפרש דבלבד לאו דוקא, ובכל דבר שיש טעם גדול מברך ברכת המצוה אחר עשייתן, אבל מודה שהוא ברכת המצוה, ומנהגנו הא הוא כשיטת הרמב"ם ודעימיה דהא מברכין עובר לעשייתן שודאי הוא מטעם שהיא ברכה על המצוה שצריך שיהא עובר לעשייתן, והא דלא מברך החתן עצמו הוא מטעם שלא לבייש את מי שאינו יכול כדהביא הט"ז באה"ע סי' ל"ד סק"א בשם רש"ל וכן הוא בב"ש סק"ב בשם הפרישה, ובנוב"ת אה"ע סימן א' כתב מפורש שעיקר הברכה הוא להוציא את החתן שלכן כשהוא חרש שאינו שומע אין לברך, ופשוט שהוא אף בחרש המדבר אבל אינו שומע לא יוכל לברך המסדר אלא יצטרך לברך בעצמו כיון שיכול לדבר, ומסופק שאם הכלה שומעת אם שייכא גם הכלה בברכת אירוסין וטעם הספק אולי הוא אם גם האשה מחוייבת במצוה זו או שתלוי במצות פו"ר, ואף שלהרמב"ם לא תלוי בפו"ר אלא באיסור קדשה ואיסור קדשה הא הוא גם על האשה, הויה ספקתו מצד שיטת הרא"ש דסובר דליכא מצוה מיוחדת לקידושין וגם שליכא איסור קדשה בפילגש כמפורש בדבריו פ"ק דכתובות סימן י"ב, ויותר מסתבר שודאי איכא מצות קידושין ונישואין גם להאשה אבל הוא משום שהיא אינה יכולה לעשות מעשה המצוה דאף לסייע אינה יכולה ונשאר המצוה שלה רק ברצון בעלמא להתקדש שהוא לבטל דעתה ורצונה ולהשוות נפשה אצל המקדש כדבר של הפקר כלשון הר"ן נדרים דף ל' ע"א ד"ה ואשה ובלא מעשה לא שייך ברכה, או מכיון שרצון צריך שידעו העדים מזה מאחר שצריך עדים לקיומא ולא שייך שידעו ברוב הפעמים כשלא שמעו ממנה שאמרה שהיא רוצה בהקידושין או שיראו ממנה איזה מעשה שרוצית בהקידושין כהושטת היד לקבל הקידושין וכדומה שייכא גם היא בהברכה דדבור ורמיזה נמי הוא מעשה לברכה. עכ"פ מנהגנו הוא כהרמב"ם ודעימיה שהוא ברכת המצוה שא"כ לא שייך לברך כשליכא מצוה אלא אדרבה עבירה איכא לשיטה ראשונה שבתוס' כדכתבתי.

אבל פשוט שאף לשיטת הרא"ש והר"ן שאינה ברכה על עשיית המצוה אלא על קדושת ישראל שהבדילנו מן העמים והקדישנו באיסור עריות, לא שייך לברך בשעה שמקדש אשה אסורה שעוברין על רצונו של מקום והוא חלול השם דכל איסור שעוברין בפרהסיא הוא גם חלול השם ולכן ברור כדכתבתי דבקידושי חייבי לאוין אף שתופסין הקידושין ואף להלשון בתוס' שליכא איסור על מעשה הקידושין אסור לברך מאחר שליכא מצוה, ואף באופן שאיכא צורך וידוע שלא יבעול נמי עכ"פ מצוה דקידושין ליכא וגם להאין יודעין הצורך איכא חלול השם ואסור לברך כדכתבתי.

שו"ת משיב דבר חלק ב סימן לב

שאלה אם מותר לזווג אשה לאיש אשר ידועים המה לעוברי עבירה ויעברו על איסור נדה, ואפילו אין זה כתרי עברי דנהרא דיש בזה משום ל"ע כדאיתא במס' ע"ז (ו'), מכ"מ בישראל אסור לסייע לעוברי עבירה אפילו באופן שאין בזה משום ל"ע כמ"ש התוס' שם (ט"ו ב') בד"ה לעולם, דאפילו בלפני דלפני דלא מפקדינן מ"מ בישראל אסור שהרי אנו מוזהרין שלא יבא לישראל תקלה ע"י, וה"נ שלא בתרי עברי דנהרא, וכ"כ הר"ן ע"ז שם, דהא דקתני לענין נזיר שלא יושיט לו כוס יין, דדייק מזה בגמ' דדוקא בתרי עברי דנהרא, הני מילי לענין איסורא דאורייתא אבל מדרבנן מיהא אסור שהרי מחויב הוא להפרישו מאיסור והיאך יסייע לידי עוברי עבירה וכ"כ בתוס' שבת (ג') דאיסור דרבנן מיהא איכא, וא"כ אסור לזווג כאלה שהרי הוא מסייע ידי עוברי עבירה:

איברא התוס' והרא"ש בע"ז שם כתבו בפ' דאסור ליתן למומרים אפילו שלהם אם הוא בתרי עברי דנהרא, מבואר דבלא תרי עברי דנהרא שרי, ובאמת יש לדקדק מדתניא בתוספתא דמאי (פ"ב) היה נדור מן הככר אומר תן לי ואוכלנו אבטיח לנקר וא"ל תן לי ואוכלנו יין ונתגלה וא"ל תן לי ואשתנו לא יתן לו שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו, כי"ב לא יושיט ישראל אמה"ח לב"נ ולא כוס יין לנזיר שאין מאכילין את האדם דבר האסור, והרי לא נזכר כאן האזהרה של ולפני עור, אלא האיסור של הושטה, ומכ"מ דוקא לא יושיט היינו בתרי עברי דנהרא, הא בל"ז שרי, אבל עלינו ליישב רומיא דשתי הוראות התוס' והרא"ש במס' שבת ובמס' ע"ז, וגם הדעת נותן שלעולם אסור לסייע ידי עוברי עבירה, שאפילו חייב להפריש את חברו ישראל מאיסור וכדאיתא בב"ק (צ"ח) שהכל מצווין עליו לבערו כדי שלא יעבור חברו בב"י, מכש"כ שלא יעשה סיוע שיעשה עבירה, וכבר כתב הגאון המחבר שו"ת בנין ציון ליישב רומיא דפסקי התוס' והרא"ש דאם הוא מסייע בשעה שעושה עבירה ודאי אסור בכל ענין, ומחויב להפרישו אם יכול, משא"כ שלא בשעת עבירה, אלא שאח"כ חשוד שיעשה עבירה בזה אינו אסור אלא בתרי עברי דנהרא, וזה החילוק אמת וברור לדעת התוס' והרא"ש [אלא מש"כ הגאון שם בשם הרא"ש דאפילו לפי של המומר לא מיקרי בשעת מעשה והביא לשון הרא"ש הלכך אסור להושיט למומרים דבר איסור לפיהן שלהן היכא דקאי בתרי עברי דנהרא במח"כ נוס' משובשת נדמנה לו והנוס' ברא"ש דבר איסור אפילו שלהן והכי מפורש לשון התוס' וגם היה נראה להביא ראיה לשיטת התוס' והרא"ש מדתניא בתוספתא הנ"ל ברישא היה נדור מן הככר ואמר לו תן לי ואוכלנו כו' הרי ברישא לא דייק בלשון לא יושיט, שיהא משמעו דוקא בתרי עברי דנהרא, מבואר אפילו בלא תרי עברי דנהרא אסור, ובסיפא דייק דווקא לא יושיט דמשמעו בתרי עברי דנהרא, ותו קשה למאי תני שאמר לו תן לי ואוכלנו, הרי אפילו בל"ז יש לחוש שמא יאכלנו, לפי מש"כ התוס' בהא דאסור להושיט כוס יין לנזיר דמש"ה חיישין שמא ישתה, משום דלכו"ע שרי ושמא שכח נזירותו, ה"נ בככר הנדור וא"כ אפילו לא אמר ואוכלנו אסור, אלא צ"ל דתרוייהו קושיות מתיישבין בהדדי, דפי' ואוכלנו היינו מיד, וא"כ הוי בשעת מעשה, מש"ה אפילו שלא בתרי עברי דנהרא אסור משא"כ בלא אמר ואוכלנו אף על גב שהוא חשוד שיאכל אבל לא בשעה זו ואינו בשעת מעשה מש"ה אינו אסור אלא בתרי עברי דנהרא. והכי יש להוכיח עוד כשיטת

התוס' ורא"ש מדאיתא בגיטין (דף סא א') בהא דתנן אשת חבר משאלת לאשת ע"ה נפה וכברה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה אבל משתטיל את המים לא תגע עמה שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה, וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום, ומפרש רבא דמיירי בע"ה דר"מ וטומאה וטהרה דרבנן, ומקשה הגמ' והא מדקתני סיפא אבל משתטיל את המים לא תגע עמה מכלל דרישא לאו בטומאה וטהרה עסקין ומשני רישא בטומאת חולין וסיפא בטומאת חלה, וקשה הא אפילו בעוד שלא נטמא ידוע הוא שע"ה יטמא אח"כ, ויהי בכלל עוברי עבירה, וא"כ היה מן הדין ראוי לאסור לברור עמה אם לא מפני דרכי שלום, ותולין בדבר רחוק שתלוש במי פירות, כמ"ש התוס' בשם הירושלמי בפ"י הרישא דמש"ה משאלת נפה וכברה כו' משום דתולין בדבר הרחוק משום דרכי שלום, וה"נ הא דבוררת עמה היינו משום דתולין שתלוש במי פירות, ומשום דרכי שלום, משא"כ משתטיל את המים דנטמא ודאי אסור אפילו משום דרכי שלום, ומה מקשה הגמ' לרבא, אלא ע"כ דכיון שהוא לפני מעשה עבירה שרי אפילו בלא דרכי שלום, וא"צ אפילו לתלות בדבר רחוק, מש"ה מקשה שפיר לרבא דע"כ מיירי ברישא ג"כ שהיה ראוי לאסור, ומשני דרישא ג"כ מיירי שהיה טמא אלא טומאת חולין, הרי מבואר דלפני מעשה עבירה שרי, ולא תקשה א"כ אמאי היה ראוי לאסור להשאיל נפה וכברה אם לא מפני דרכי שלום הרי הוא לפני מעשה עבירה, הא ל"ק, חדא דאפשר דמיירי אפילו באין לה להשיג נפה וכברה, וא"כ הוי כתרי עברי דנהרא דאסור בכל אופן לולי דרכי שלום, שנית דהשאלת כלים דומה לבשעת מעשה שהרי יכולה בכל שעה לחזור וליקח ממנה א"כ דומה בכל שעה כאלו היא משאלת, ואף על גב דהשואל כלי מחבירו א"א לחזור בו עד שיעשה מלאכתו, וא"כ שוב אינה יכולה לחזור וליקח ממנה, הא ליתא דבשלמא אי הוי אמרה ששואלת הנפה והכברה לקמח לאפות, ודאי אינה יכולה ליקח ממנה עד שתאפה, אבל שיטת התוס' דתלמוד דילן כהירושלמי דתולין נפה לספור בה מעות, כברה לכבר בה חול, וא"כ יכולה מיד לעשות מעשה זה, והמשאלת תאמר שצריכה לעצמה לקמח, וכשמנחת בידה יותר מזה השיעור כדי שתבור קמחה, הרי היא משאלת בשעת מעשה, מש"ה בעינן היתר דדרכי שלום, ולתלות שאינה מניפה קמח כלל. היוצא מזה דשיטת התוס' והרא"ש דבלא תרי עברי דנהרא ואינו בשעת מעשה שרי אפילו בלא דרכי שלום, והנה התוס' שם הקשו על ישוב הגמ' רישא בטומאת חולין, דמבואר דאפילו החולין טמאים שרי לברור עמה, מהא דתנן בע"ז (נ"ו) דאין בוצרים עם ישראל בטומאה, ומהא דתנן נחתום העושה בטומאה לא לשין כו' ותני עלה בירושלמי דה"ה לא בוררין, ולרבא דמשני דהכא מיירי בלתייה קשה, ויישבו דכאן אינו אלא בחשוד מש"ה שרי בטומאת חולין, ולכאורה קושיית התוס' מעיקרא לק"מ, שהרי כאן מותר מפני דרכי שלום, כפירש"י בד"ה רישא כו' טומאת חולין דרבנן ולא גזור בה משום מסייע במקום דרכי שלום, משא"כ התם דמיירי בבוצר עם פועלים וכן נחתום השוכר מסייעים לא שייך ד"ש מש"ה אסור לסייע אפילו בטומאת חולין, וצ"ל דפשיט להתוס' דגמ' דילן כהירושלמי ס"ל דעיקר היתר משום דרכי שלום אינו אלא משום דתולין בדבר רחוק, אבל אם הוי דבר עבירה ודאי לא היה מותר מפני דרכי שלום, וא"כ מוכח דטומאת חולין שרי לגמרי, ושפיר מקשים, ויישבו דכאן מיירי בחשוד בעלמא ותולים שלא נטמא, אבל בודאי נטמא אסור לסייע אפילו איכא דרכי שלום, ולהלן יתיישב בא"א:

כ"ז ביארנו לשיטת התוס' והרא"ש, ולפ"ז רשאים לשדך אפילו יעברו בברור על איסור נדה, שהרי אינו כתרי עברי דנהרא, ולא בשעת מעשה עבירה ושרי. אבל הר"ן כתב בע"ז (דף פ"א) דאפילו שלא בתרי עברי דנהרא אסור, אף על גב שאינו באזהרה דלפני עור מ"מ אסור להושיט איסור למומרים, והוא דעת רש"י בגיטין דמפרש הא דתנן משאלת אשה לחברתה, הוא משום שלא בשעת עבירה מש"ה לא שרי אלא מפני דרכי שלום, כמבואר בד"ה וכולן, שהתירו להשאילם כלים ולסייעם בלא שעת עבירה עצמה אלא מפני דרכי שלום, הא בל"ז אסור, ולכאורה ק' א"כ מאי מקשה הגמ' לרבא מכלל דרישא לאו בטו"ט עסקינן, הא אפילו בעוד לא נטמא, מ"מ בברור דסופה לטמא ולא שרי אלא מפני דרכי שלום, וצ"ל דא"כ דבשעה זו אין שום עבירה אלא לאח"כ תבא לידי עבירה א"כ הוא משנה שא"צ דכבר למדנו מרישא בשביעית דאורייתא דשרי משום ד"ש שלא בשעת מעשה עבירה, מכש"כ בטומאה וטהרה דרבנן, אלא ע"כ מיירי בסיפא דיש בשעת מעשה עבירה מ"מ שרי משום ד"ש, ומשני דמ"מ איכא עבירה דטומאת חולין ושרי משום דרכי שלום:

ויש לנו לפרש התוספתא דדמאי שהבאנו לעיל בא"א דהא דתניא בנזיר לא יושיט דמוכח מזה בתרי עברי דנהרא דוקא הא בל"ז שרי, היינו משום שאין הדבר ברור שיאכל, שהרי אינו מומר, ומן הדין לא היה לנו לחוש כלל ואפילו להושיט ולא כתוס' שכ' דחיישינן שמא שכח נזירותו, אלא הא דאסור להושיט משום דבאמת נזיר אסור לאחוז יין כלל שהרי סחור סחור אמרינן לנזירא לכרמא לא תקרב, מש"ה איכא חשד שמא יאכל ג"כ, אבל אין הדבר ברור כ"כ שיבא לידי אכילה ג"כ, מש"ה דוקא בתרי עברי דנהרא אסור, משא"כ במומר וחשוד על עבירה ממש אפילו בלא תרי עברי דנהרא אסור, מעתה מיושב התוספתא הנז' בהיה נדור מן הככר ואמר תן לי ואוכלנו/ ואוכלנו/ אסור אפילו בלא תרי עברי דנהרא, דאין שום חשד וחשש שמא יעבור על נדרו, דדוקא גבי נזיר יש חשש כמש"כ משא"כ בנדר:

נמצא לדעת רש"י אסור לשדך לאיש מיועד לעבור על איסור נדה, אכן עוד עלינו לחקור עומק דעת רש"י בזה, והנה לפי דברינו בדעת רש"י כי לסייע ידי עוברי עבירה אפילו שלא בשעת עבירה ג"כ אסור אם לא משום דרכי שלום אזלא קושית התוס' ממשנה דע"ז דתנן אין בוצרים עם ישראל העושה פירותיו בטומאה, וכן מהא דאיתא בירושלמי דנחתום העושה בטומאה לא בוררין עמו, לפרש"י ודאי אסור משום דסופם לבא לידי עבירה, וכאן לא שייך דרכי שלום, שהרי המה שכורים, ובאמת הביא התוס' בע"ז שם בשם פירש"י דמש"ה אסור משום דסופו לאכול בטומאה, וא"כ כשם דתנן נחתום העושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו ה"נ לא בוררין עמו וכדאיתא בירושלמי שהביאו התוס' כך היה נראה דעת רש"י, אבל לא כן פירש"י לפנינו בע"ז שם בד"ה ואין בוצרים, אלא מש"ה אין בוצרים משום טומאת תרומה וזה אינו אלא בענבים דחל שם תרומה קודם גמר מלאכתו, משא"כ בנחתום דלא חל שם חלה עד תטיל/שתטיל/ מים בעיסה וכמש"כ התוס', וא"כ דוקא אין לשין ולא עורכים, אבל בוררים ולא כהירושלמי, וע"כ ס"ל לרש"י דכמו דשרי משום דרכי שלום לסייע לפני עושה עבירה שלא בתרי עברי דנהרא, ה"נ שרי בשכר ורק בחנם ואין בזה דרכי שלום אסור, ומש"ה בנחתום שאין לשין הא לברור שרי, והירושלמי לטעמי' דס"ל דהא דשרי משום

דרכי שלום הוא משום שתולים אפילו בדבר רחוק נפה לספור מעות כו' וה"נ הא דתנן באשת ע"ה בוררת עמה הוא משום קודם לתיתה ותולין שתלוש במי פירות אבל אם כבר המה לתותין באמת אין בוררים:

אבל כ"ז לדעת הירושלמי משא"כ לש"ס דילן דלא ס"ל טעם ההיתר משום שתולין בדבר הרחוק, כפשטא דגמ' דמקשה מ"ש רישא מ"ש סיפא וכקושיית התוס' לשיטתם בסד"ה משאלת, אלא ס"ל לתלמודן דאפילו בלי שום תליה בהיתר שרי משום דרכי שלום לסייע לפני מעשה העבירה, א"כ ה"נ דשרי בשכר ופרנסה ורק בחנם אסור, והיא היא דעת הרמב"ם שכתב בה' תרומות (פי"ב ה"ו) ישראל שעושה פירותיו בטומאה אין בוצרים עמו ואצ"ל שאין דורכין עמו מפני התרומה שתעשה בטומאה, הרי דייק רבינו דאיסור הוא מפני התרומה ולא משום שיאכל בטומאת חולין, וככה בה' בכורים (פ"ח סי"ג) כתב הרמב"ם אשת חבר מרקדת ובוררת עם אשת ע"ה אבל משתטיל מים בעיסה לא תסייע אותה מפני שהיא עושה עיסתה בטומאה וכן הנחתום שעושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו כו', הרי עירב שני המשניות דגיטין וע"ז בהלכה אחת, דבשניהם לברור עמה שרי וללוש אסור, והיינו משום דכבר יכולה לפרוש חלה מש"ה הרי עושה עבירה דמטמא חלה, אבל לברור עמה שרי בין משום דרכי שלום בין לפועלים בשכר שרי, וכבר מצינו בגיטין (דף ס"ב) בענין אחר דמשום כדי חייו של גבל ובדד התיירו, וה"נ מה דשרי משום דרכי שלום מותר משום כדי חייו, היוצא מזה דלדעת רש"י ורמב"ם אסור לזווג בעלי עבירה בחנם, אבל מי שפרנסתו בכך לזווג, שרי לכו"ע: נפתלי צבי יהודא ברלין.

ישמח לב עמוד כ

כו. אם מותר לשדך עוברי עבירה

בטוח שישמרו טהרת המשפחה הגיב וכי רצונכם שאסייע בשידוך בין **אח לאחותו**.
והנה שאלתי להגר"ח קנייבסקי שליט"א לגבי מי שמתפרנס משידוכים האם מותר לו לשדך אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות שיש חשש אם ישמרו טהרת המשפחה, והשיב הגר"ח שליט"א: אם לא ישמרו אין לשדכם, עכ"ל.

בשו"ת משיב דבר (להנצי"ב ח"ב סי' ל"ב) נשאל אם מותר לשדך אשה לאיש אשר ידועים המה לעוברי עבירה ויעברו על איסור נדה, ומסיק דבחנם אסור לשדך עוברי עבירה אבל מי שפרנסתו בכך לזווג יש להתיר מפני דרכי שלום.
ובספר מעשה איש (ח"ג עמוד רל"ו) מובא שכאשר ביקשו מהחזון איש לסייע בשידוך שלא היה

שו"ת הרשב"א חלק א סימן קכ

שאלת עוד רופא ישראל מהו לעשות רפואה לנכרית כדי שתתעבר או לא. מי דמי להא דתנן בת ישראל לא תילד את הנכרית מפני שמגדלת בן לעבודה זרה או לא.

תשובה אף במילדת אסיקנא דבשכר מותר משום איבה. דגרסינן התם בת ישראל לא תילד את הנכרית. ורמינהו יהודית מילדת ארמית בשכר אבל לא בחנם! אמר רב יוסף בשכר שרי משום איבה. וכל שכן רופא

שמרפא לכל ואם אינו מרפא אתהן הויה איה טפי. ואני ראיתי את הרב רבינו משה ב"ר נחמן ז"ל שנתעסק במלאכה זו אצל הנכרית בשכר.

שו"ת חוות יאיר סימן קפה

שאלה יהודי היה שותפו של עמלק בריוח הבורסקי וזה היהודי נתן כל בשר אחוריים גם כשארע לו טריפות לשותפו על חשבון משא ומתן שביניהם והיה זה המשך כמה שנים. ומקרוב נשא הערל מומרית וילדה לו בנים אם מותר לתת לו כמקדם בשר טריפה ואחורים שהמומרית אוכלת מהם והרי נצטוות באיסור טריפה חלב ודם נמצא יהודי המוכר עובר בלפני עיור וכבר דברתי עם חבירי המלמדים הסמוכים גם עם יודעי ספר העוברים ושבים וקצתם מורנים ורבנים והייתי כמצחק בעיניהם ומ"מ אמרתי אשאלה פי הוד רום מכ"ת מ"ו והוא ישמיעני דעת קדושים. כ"ד תלמידו דמכ"ת אהרן מק"ק לבוב:

תשובה הנה ע"ד שאלתך ודאי שאלת חכם היא וצריכה לפנים ולא דבר ריק הוא כאשר כתבת שהוא לשחוק בעיניהם כי לא רבי' יחכמו באמת כאשר ידמו וירמו אחרים בהדרת מלבושם ופניהם הוי חכמים בעיניהם אף כי באמת כל חכמה וידיעה לא מצאו ידיהם ורגליהם. ולכאורה נראה דלית דין צריך בשש ושום חשש איסור מפני שאף אם ימנע איש יהודי מלמכור לו הרי יכול המומר לקנות ממקומות אחרים וכמה טבחי איכא בשוקא שע"כ איצטרך בש"ס פ"ק דע"ז ו' רע"ב לאוקמי' ההיא דאסור להושיט כוס יין לנזיר וכו' דקאי בתרי עיברא דנהרא וכ"כ התוס' והביאו רמ"א בהג"ה בש"ע י"ד סי' קנ"א ס"א מ"מ הרי שטר ושוברו עמו די ש מחמירין והם הג"ה מרדכי והר"ן ואף על גב שכתב שם ונהגו להקל ונראה דע"כ נהגו היתר במכירות בגד שעטנז למומרי' וכן טריפות והיינו שהיו דבריך ללעג ולקלס בעיני שלמים וכן רבים מ"מ נהי דאין למחות במקום דנוהגין מ"מ אורויי לא מורין כבגמ'. ומה גם שבנדון זה היהודי נותן להערל בהקפה ועל חשבון בלא דמים על עסק משא ומתן בודאי בכה"ג א"א לו ליקח מאחר כי לפעד"ן דזה כללא הוא דכל היכא דשרין מפני סברא שאפשר לו להשיגו במקום אחר היינו דווקא בשישנו במציאות לרוב איך שיבוקש ובלי טורח ולכן אף אם נאמר דשרי למכור בגד כלאים שעטנז הוא שאותה הסחורה עצמו שעטנז והוא גולם אינו מלבוש דודאי אי איכא במתא דשכיחו תגרי לדעת המקילים שרי מש"כ בשאין במציאות שם ויצטרך לשוט ולילך למקום אחר דטריחא ליה מילת' וכן למכור לו מלבוש מתוקן כבר של שעטנז דלא מתרמי ליה במדתו ובדמיון כדבעי אפילו יש עוד כמה ערלים מוכרי בגדים ומלבושים אסור וחילי דילי בסברא זו ממ"ש בש"ס מס' ע"ז שם ו' ע"א אבעי' להו וכו' למה נ"מ דאית ליה בהמה לדידיה וכו' משמע דאי לית ליה לדידי' אסור משום לפני עיור אף על פי דמצי לקנות מאחרים והכי משמע במ"ש מלת לדידי' /לדידיה/ והטעם משום דצריך לטרוח אחריה והכי מוכח נמי לע"ד ממה דק"ל ס"פ הרבית [ע"ע תוס' שם סוף דף ע"ב] דלזה עובר על לפני עיור אף על פי דמצי להמציא מעות אצל גוי דנפשי בהו מלווים בריבית והיינו משום דצריך לטרוח אחר זה (עי' ס"פ הרבית תוס' ובמרדכי מס' ע"ז רמז אלף ר"ד) ולכן נ"ל דאסור למכור יין נסך למומר דג"כ לא ברירא שאפשר להשיג כרצונו יין טוב ובדמים כזה וכבר כתבו התוס' ספ"ק דע"ז דאפילו איסור דרבנן יש בו משום לפני עיור ומזה צ"ע במרדכי ריש מס' ע"ז סי' א' ר"ג ר"ד דלא משמע כן מכ"ש אם נותן למומר

כוס יי"נ בלי דמים וה"ה נדון דידן דאין המומר לוקח הבשר בדמי' רק על חשבונותיו עם הישראל (ולכן גם העוקב ומסרסר לו זונה ואפי' המזווגו דאין הדבר מצוי לו מיד ברצונו מש"כ המזווג בגוים אין איסור ואין לומר דלא עדיף ממה שאסור לינק ולהוליד דכאן מי יימר שתוליד והוא גרם רחוק ומי לנו גדול מרמב"ן שעשה לגויה רפואה שתלד כמ"ש הרשב"א ע' בתשובותיו ק"כ וקס"ז ומ"מ קבלתי מפי גדולים וזקנות כי המעסק באלה לא יצא נקי מזרע שמקדיח תבשילו ונרמז במ"ש לא תתחתן בם וגו' כי יסור /יסיר/ וגו' ודוק) ונ"ל עוד טעם לאיסור ממה שכתב בש"כ בשם ד"מ שטעם שנהגו להקל מפני דגוים בזמן הזה לאו עע"ז ננהו כי לא הוזהרו על השתוף וטעם זה לא שייך רק בלידת דע"ז לגבי גוי דבהכי מיירי שם מש"כ במומר בכל עבירות לא שייך ההיתר וע"ס קנ"ט ס"ב בש"ע גם אין היתר במה שאינו נותן הבשר ליד הגוי רק לשפחתו וה"ל לפני דלפני דהרי שלחה וכנותנו לידו דמי דק"ל דלחומרא יש שליחות לגוי [עש"ע י"ד סי' קס"ח ס"ד הג"ה. צורבא מרבנן אחד ביקש להראות חריפתו והתפאר כי מצא לה"ה בעל ש"כ שגה ברואה ולא דק במ"ש בי"ד סי' קנ"א ס"ק ו' וביקש להשוות דעת הפוסקים ולומר דלא פליגו בענין לאו דלפני עיור ואמר כי הג"מ תוס' ורא"ש ור"ן פ"ק דשבת מיירי בישראל שהוא חייב להפרישו וכו' ולא עיין בעת כותבו כי בפ"י כתבו דא"א לתרץ דמ"ש שם מותר דמיירי בגוי כי גם בגוי אסור. והשבתי לו כי הוא ראה ולא דק כי שם מיירי בנותן ליד גוי בהושיט ידו לפנים או בהיפך דודאי אסור מדרבנן כי אחר דתיכף מוציאו הגוי הוי כאומר לו להוציאו מש"כ בענין מכירה פה דאין כאן רק חשש פן יקנה לצורך אלילים ולא מתחזי בשום ענין שמוכר לו ע"ד כך וכאלו צוה ואמר לו. ועל כן נותנין מזונות לפני הגוי בחצר ומייתי ליה שם התוס'. וה"ה הש"כ לרוב פשיטתי' לא האריך לבאר זה] מ"מ הוריתי להתירא מכמה פנים הא' ממ"ש הש"כ שם סי' קנ"א ס"ק ו' דנראה לו דלא פליגו דהמחמירין לא אסרו רק בלפני עיור וגו' דנגד ישראל חבירו שהרי אפילו להפרישו חייב מש"כ בגוי או מומר. ב' דלכ"ע אין איסורו מדאורייתא כי דעת האוסרי' ר"ל מדרבנן ואף שהש"כ כתב פשר דבר לחלק בין ישראל לומר וגו' כ"ש דס"ל דבמומר מותר ונ"ל דלדידי' ג"כ גבי ישראל אינו אסור רק מדרבנן אחר דמצד דחייב למנעו אתא עליה ומ"מ כל זה בדאפשר למומר להשיגו במקום אחר לכן מטעם זה אם הישראל אומר כי לא ירצה להלאה לתת לו בהקפה וחשבונות רק אם ירצה לקנות יקנה במזומן ודאי שרי. ג' מלשון רמ"א במ"ש ויש מחמירין ולא כתב ויש אוסרין מכלל שדעתו נוטה עם המתירין וזה כלל בדינו. וד' אחר שכל איש שורר בביתו ובפרט ביניהם והממון שלו והוא בעל המשא ומתן אשר לוקח הבשר על חשבוננו לכן אף על פי שהגוי הקונה מאכיל המומרת ממנו הרי אלפני דלפני לא מפקדינן כבגמ' פ"ק דע"ז ומצד זה אם היה הוא מומר אסור ונ"ל דאפילו ודאי אין המומר הקונה אוכל ממנו רק מאכיל לאשתו המומרת אסור דבכה"ג אחר דהמומר מצווה ג"כ בלפני הוי זה הנותן לו ג"כ עובר בלפני דמכשול לאו דלפני שיאכיל למומרית וזה ברור לע"ד וראיה לזה מתוס' מס' ע"ז סוף /דף/ ט"ו בשם הר"ר אלחנן יע"ש אלא שכתב אנו מוזהרין שלא יבא שום ישראל לידי תקלה על ידינו ולע"ד א"צ לזה רק דעובר המוכר בלפני ממש כי כל עבירה שיעבור המצווה בה ודאי מכשול הוא וכן בן המומרת אפילו מגוי כ"ש מן המומר דינו כמומר לכל דבר ע' טור וש"ע א"ה סי' מ"ד ואין להאריך בזה פה. ה' הרי בנדון דידן שכבר לקח הערל מישראל הבשר בהקפה ועל חשבון כמה שנים לפני שנשא המומרת לכן יש להקל קצת כענין שאמרו

הוא בא בגבולי ובכמה דוכתי. ו' מטעם זה שכבר כמה שנים נתעסק עמו ואם יפרוש ממנו עתה ה"ל איבה ובכמה דוכתי חששו רז"ל לזה ויותר יש לחוש במומר דדרכן לגרות בנו ולהבאיש ריחינו ונ"ל דמה שנהגו להקל במכירה לגוי בכמה דברים בא ממה שנהגו קדמונים להתיר בסוחר משום איבה שמוכר לכל. ומ"מ אף על פי שלא רציתי לאסור על היהודי מכירה הנ"ל בהיותו ניזון ממש מעסק השותפות וה"ל הפסד מרובה מפרישתו ממנו עם איבה רבה אם היה שואלני מעיקרא אם ישתתף עמו אחר שנשא המומרת על אופן שיקח הברש האסור לא הייתי מתירו כי נ"ל שבעל נפש יחוש לעצמו דמ"מ באה תקלה על ידו לאדם [ע' תשובה קס"ו דפ"ד ע"ב] והרי אמרה תורה ואת הבהמה תהרוגו בשביל כך ואפילו עצים ואבנים כדרז"ל על אשיריהם תכרותון כבספרי ורש"י מייתי לה אף כי חזינא תיוהא במ"ש הש"כ לפי דעתו כחכם יודע פשר דדעת האוסרים היינו בבר ישראל שמחויבים להפרישו דהא תינח בגוי דודאי אין מוטל עלינו להפרישו אבל מומר אחר דקידושיו קידושין וכדין ישראל הוא מאן לימא לן שאם היה בידינו ובכחינו להפרישו שלא היה מוטל עלינו ועוד יש לפקפק בדברי הש"כ דדעת האוסרים לגבי ישראל דווקא ואפילו לא קאי אתרי עיברא דנהרא והרי בברייתא נזכרו שניהם כוס יין לנזיר והוא יהודי ואבר מן החי לבני נח אלא דבזה ידחק הש"כ וישיב לנו דהמקשה וגם המתרחץ דבריהם סובבים על אבר מן החי לבני נח ודוק (וכבר כתבנו שכל גוי ומומר לע"ז היינו הכופרים ביחוד ובבורא) והוא דוחק לכן יש להחמיר לכתחילה כ"ש שיש למנוע מליקח מומרת להחם לו בית החורף ולהיטיב לו הנרות בשבת דגרע טפי דשליחותי עבדא ופעם אחת ראיתי כזה בישוב וואנציבעק והוכחתי אותם על זה ולא שמעו בקולי ולא אבו לי ומ"מ כתבתי מה שנ"ל: יאיר חיים בכרך +/מהגהות ב"ד/ מ"ש דקבלה בידו מפי גדולים שלא לשדך בעכו"ם וכתב רמז דלא תתחתן זכורני שכן ראיתי בס"ח דאסור לשדך עכו"ם זל"ז ומצאתי בכנה"ג יו"ד (סי' קנ"ד) הגהות הטור (אות ט"ז) שיש להסתפק אי שרי והביא מהר"ם חלאו"ה דאסור אבל הוא כתב דישראל נוהגין בו היתר ואח"כ בא לידי שו"ת זרע אמת ח"ג (סי' ק"ו) שנשאל ג"כ בזה וכתב להתיר. במ"ש במוסגר ולא עיין בעת כותבו ע' שו"ת הרי בשמים מה"ק (סי' נט) של"ר דברי המחבר. +

דרכי תשובה סימן קנד ס"ק ו

תיילד לעכו"ם. עי' כנה"ג בהגהות הטור סוף אות ו' שכל זז"ל ולזווג זווגים מכותים יש להסתפק אם שריא או לא ומצאתי למהר"ם חלא"ה בתשו' שכ' שנהגו בהם היתר והנח להם לישראל מוטב שיהיה שוגגין וכו' עכ"ל ועי' בשו"ת חוות יאיר סי' קפ"ח שכ' שאין ללמוד מזה דה"ה דאסור לזווג בגוים דלא עדיף ממה שאסור להניק ולהוליד דבמזווג מי יימר שתוליד והיא גם רחוק ומי לנו גדול מהרמב"ן שעשה לגויה רפואה שתלד וכו' וסיים ומ"מ קבלתי מפי גדולים זקנים כי המתעסק באלה לא יצא נקי ובניו יקדיחו תבשילם עיין שם ועי' בשו"ת זרע אמת חלק ג' ביו"ד סי' ק"ו שנשאל בזה אם מותר להיות שדכן וסרסור בין נכרי לנכרית לזווגם ועכ"פ אם יש היתר בעושה בשכר ומשום איבה כמו במיילדות והביא דברי הכנה"ג הנזכר ולדינא כ' להתיר דנכרי בזה"ז לאו עובדי ע"ז נינהו וסיים אמנם בהא מודינא דבישראל מומר יש לאסור אפי' בכה"ג דהא קיי"ל שהם מורדין ולא מעלין ואסור להצילן ועוד מכמה טעמים עיין שם באורך ועי' בשו"ת מהר"י אסאד

חיו"ד סי' ר"ל אות ב' שנשאל בענין זה אם מותר לעני ישראל לשדך נכרי ונכרית בשכר טוב בעמלו שפסקו לו והביא דברי החו"י הנזכר שכל בקבלה שלא לעסוק באלה ובפרט לפי הנשמע שנימוס הנכרים הוא שהשדכן צריך להיות מיסב בראש הקרואים אצל הזוג במשתה הנישואין שלהם וא"כ הרי יש עוד חשש שיאכל עמהם מאיסור וישתה יין נסיכם ואפי' אם יאכל מביתו מאכלי היתר יש איסור מדינא לאכול במשתה חופתם וכו' אך מ"מ בנ"ד כיון שהנכרי משלחו לשדך לו נכרית פלונית ידיעה זה עדיף מזווג דעלמא ויכולין להתיר לו לעשות שליחותו בהרווחת ממון ובתנאי שלא יבא להמשתה עמהם כלל וכלל עיין שם ועי' בשו"ת ריב"ם שנייטו"ך חיו"ד סי' מ' מ"ש בענין זה והעלה להחמיר מאד בדין זה אך בנידון שאלתו שאין הישראל אומר כלום בענין השידוכין ורק שהענין הוא שיש לעכו"ם למכור קרקעות והעכו"ם השני צריך לקנות ומצב הענין הוא שאם יבא בברית המו"מ ממילא יתשדכו זה עם זה בזה מצדד להקל שמותר להישראל להיות סרסור בענין הקרקעות שיקנה כיון שאין הישראל אומר כלום מענין השידוך עיין שם באורך:

תרגום יונתן על איכה פרק א פסוק ד

בתולתהא ספדן על די פסקו למיפק בחמשא עשר יומין באב וביומא דכפוריא די הוא בעסרא יומין בתשרי לחינגא בחינוגין אף איהי מריר לבא לחדא:

Rabbi Schoen

מדרש תנחומא פרשת יתרו סימן י

חדש השלישי, זש"ה הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת (משלי כ"ב) אמר ר' יהושע ברבי נחמיה זו תורה שאותיותיה משולשים אל"ף בי"ת גימ"ל, והכל היה משולש תורה משולשת תורה נביאים וכתובים, משנה משולשת תלמוד הלכות ואגדות, הסרסור משולש מרים אהרן ומשה

ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות חנוכה

מנהג מהרי"ל סג"ל שהדליק נרותיו מיד כשיצא מבה"כ כי אמר מצות נר חנוכה משתשקע החמה. ועוד הואיל דבני ביתי דרים בבית אחד אם אני מאחר שוב לא יהיו אצלי ועכשיו הם באים אצלי לשמוע הברכה ולראות הדלקתי. כי הרב הנז' היה דר בבית לבד עם הבחורים אצל בית אשתו הרבנית ובניה עמה בביתה. ולא היה נהנה מנכסי אשתו בחייה פרוטה ולא היה סועד עמה. רק פרנסי המדינה היו מספיקין לו נכסים להספיק בהן לומדי ישיבתו. ומחיית הרב לגופו הרוב היה שכר שדכנות שהיה כותב ושולח מכתב ידו בכל המדינה לזווג בתולות ונערים, כי כל הארץ היו מקשיבים לו ונתקיים בו התפארותו של איוב (איוב כט, כא - ב) לי שמעו ויחלו וידמו למו עצתי, אחרי דברי לא שינו ועלימו תטוף מלתי.

פלא יועץ - יועץ

יועץ מצוה איכא להיות יועץ עצה טובה והוגנת למי ששואל ממנו עצה וחסד קא עביד (ונכתוב בזה ערך עצה) אמנם יש נמנעים מליתן עצה לפי שאם יצא לו טוב לא יחזיק טובה להיועץ אלא יתן תודות לה' ואם יצא לו רע אולי יקלל את היועץ ולכן אומרים מה לנו ולצרה הזאת אבל אין ראוי לאדם לחוש לזה כשבאים ליטול ממנו עצה אל ימנע טוב מבעליו בהיות לאל ידו לעשות רק יברר שיחותיו ויאמר מן הראוי היה לי למילף עצה וחדל אני מליתן עצה פן לא יצא לך טוב ותקללני ח"ו אבל כיון שבאת ליטול ממני עצה חיובא רמיא עלי לומר לך הנראה בעיני ישר לפי דעתי ואתה גם אתה המלך בקונך וכל העצות תשמע ושלך לא תניח באופן שאם לא יצא לך טוב לא תקבל שיהא לך תרעומות עלי. לכן אם אין שואלים ממנו עצה לא יהא נדרש ללא שאלו פן לא יצא עצתו טובה ותהי תלונותם עליו ומסוג זה שיברח אדם מהיות שדכן כי לא ידע מה ילד יום ומה יהא בסופה ואפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים שיהיו שדכנים ואם חלו פניו שיהא שדכן ולא יוכל לומר ונקה לא ירבה בהפצרות ושבחים כמנהג השדכנים אלא ידבר דברים מועטים ויאמר אם הוא גזור מן השמים ויש לכם חפץ בשידוך זה תעשו וחפץ ה' בידכם יצליח ואני אהיה שליח אבל אם רואה חבירו שרוצה לעשות איזה דבר שבדאי יצא לו תקלה ממנו אז חיובא רמיא להודיעו וליעצו משום לא תעמוד על דם רעך וכ"ש אם יש לחוש לצד נדנוד אסור שצריך להודיעו ולאפרושי מאסורא שאם לא יגיד ונשא עונו וגם לאחיו ובית אביו יתן להם עצה טובה ויהא נדרש אפילו ללא שאלו כי לא יוכל להתעלם כי אחיו בשרו הוא וכ"ש ליוצאי חלציו שאפי' הם עשו שלא כהוגן שלא שאלו ממנו עצה עליו מוטל לרחם עליהם כרחם אב על

בנים וליעצם ולנהלם ולהדריכם בדרך טובה שיעשו הטוב והישר בעיני אלקים ואדם ויהיו מעשיהם נאים והנאה להם הנאה לעולם הנאה לעוה"ז וטוב לעולם הבא:

נתיבות ס' רסד מצוה

שו"ת מהרשד"ם חלק חושן משפט סימן שלג

שאלה ר' נפטר לב"ע וחל"ש והניח נכסים והניח בנות ולא בנים ויש מהבנות נשואות ויש עוד שלא נשאו עדיין ויש אחת מהן משודכת ודרך השדוכין שהאב פוסק כ"כ אני נותן לבתי ועתה נפל הפרש לין /בין/ הבנות יש מהן אומרות שכיון שהאב השיא אותן בחייו שג"כ הן רוצות להנשא וליקח כ"כ כמו שנתן אביהן לנשואות והמותר יחלוקו זה ההפרש אשר בין הנשואות לבלתי נשואות עוד א' מהנשואות נתן לה אבי' בנדוניא פחות ממה שנתן לאחרת ורוצה להשוות עצמה עם הנשואה האחרת ושאח"כ יחלוקו המשודכת ג"כ אמרה שרוצה ליקח כל מה שפסק לה אביה ושאח"כ יחלוקו צריך לברר בכל א' מן החלוקות:

תשובה החלוקה הראשונה מבוררת והיא משנה שלמה אשר אין בה שום מחלוקת פ' יש נוחלין וז"ל נשאו גדולים ישאו קטנים ואם אמרו קטני' הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם אין שומעים להם אלא מה שנתן אביהם נתן וכן בסיפא בנקבות נשאו גדולות ישאו קטנות בגמ' מאי קאמר אמר רב יאודה ה"ק נשאו גדולים אחר מיתת אביהם ישאו קטנים לאחר מיתת אביהם נשאו גדולים בחיי אביהם ואמרו קטנים לאחר מיתת אביהם הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם אין שומעים להם אלא מה שנתן להם אביהם נתן כ"כ הרי"ף והרמב"ם בה' נחלות פ"י והרא"ש בפסקיו ובנו הטור ח"מ ס' רפ"ו וא"כ נתברר בפ' שאותם שנשאו בחיי אביהן מה שנתן להן אביהן נתן ואין טענ' לשו' א' מהן לא לנשוא' שקבל' מע' ולא לבחורו' כי כל א' זכה במה שנתן לה אביה אם מעט ואם הרבה ומה שנשאר אחר המות יחלוקו בשוה. אבל מה שצ"ע הוא במשודכת מי אמרינן כבר זכתה היא ג"כ במה שפסק לה אביה וא"כ תטול הפסק' ואח"כ תחלוק היא בשוה עם הנשואות או דלמא כיון שעדיין לא נשאת לא זכתה כלל אלא במה שתגיע לה בחלוקה לבד נראה ליתן טעם שכן הוא האמת שאע"פ שאבי' (לא) פסק ליתן לה היינו בזמן שהנכסים יהיו ברשותו אבל כיון שמת יצאו מרשותו ונכנסו ברשותן מכח ירושה והן אינם חייבות כלל וקרוב לזה מצינו שכתב הרמב"ם והביאו הטור ג"כ בשמו בח"מ ס' קע"ו וז"ל כתב הרמב"ם מת א' מהשותפ' או אחד מן המתעסקים שמתבטל כל השותפו' או העסק עד אעפ"י שהתנו לזמן קבוע שכבר יצא הממון ליד יורשין וכזה הורו הגאונים וכ"כ א"א הרא"ש הרי שממון זה היה מחויב מצד הבעל הראשון לעמוד בשותפות או בעסק עד זמן פ' ולפי שמת בעל הממון אנו אומרים שיצא ממון זה מידו ונכנס ברשות היורשין ולא עלייהו מוטל לקיים עוד השותפו' עד גמר הזמן ה"נ נאמר כ"ש כיון שלא נתן עדיין לבת אלו הנכסי' שנאמ' שהוא לא נתחיי' אלא שיתנם הוא לזמן הנשואין אבל כיון שמת קוד' הנשואין יצאו אלו הנכסי' ובאו לרשותן והן אינן מחוייבו' כלל וחולקו' בשוה ומצאתי שהביא הנמקי פרק הנז' על המשנה הנז' וז"ל ואע"פ שיבשעה שהיה נותן להם האב היה אומר שדעתו לתת כיוצא בו לאחרים אין אומרים שעל מנת כן נתן להן הריטב"א. מזה היה נראה ג"כ ראייה למה שאמרנו שהרי נ"ד ק"ו דהשתא ומה התם דבשעת נתינה של ראשונים היה אומר כו' עכ"ז כתב דאין אומרים הכא

דמעיקרא כשנתן לא אמר כלל אע"פ שאחר כך רצה לתת או נדר ליתן ולא הספיק נראה דכ"ש דאית לן למימר מה שנתן נתן ומה שלא נתן לא נתן אלא שאפשר לומר לאידך גיסא דוקא התם שלא היה אלא דבור בעלמא הוא דאמרינן הכי אבל בשידוכין שדרך ליקח קנין ושבועה כדי שיקיים אמרינן שכבר זכתה ואין לומר דבלא קנין נוכל לומר שזכתה מהא דאמרי' בפ' הנושא את האשה אמר ר' גדל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקדשו קנו הן הן הדברי' הנקנין באמירה דהתם שאני דקדשו מיד אבל לא קדשו מיד לא ומשום הכי אני אומר דאם יש לחייב אינו אלא מצד הקנין אלא שנראה שיש לקיים הדין כמו שאמרת:

תחלה מהא דכתב טור א"ה סי' נ"א כתב הרמב"ם צריך שיהיו הדברים שפסקו מצויין ברשותו שאין אדם מקנה דשלב"ל א"כ מי יאמר שדברי' אלו שיש עתה בשעת פטירת ראובן היו בעולם והבנות ודאי יורשות והיא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ועוד אני אומר שאע"פ שקנו מידו ידוע שאין מעות נקנין בחליפין ואעפ"י שהיה אפשר לומר שבדרך חיוב אדם משתעבד ומתחייב לכל דבר אפי' לדשב"ל מי יודע איך היה החיוב ואפי' הכי עדיין היה הדב' שקול מן הטעם שזכרתי שהוא נתחייב ליתן לזמן הנשואין והוא נאנס ואינו יכול וממונו נכנס ברשות היורשים דהיינו הבנות והן אינן מחוייבות כלל. ועוד שלשון המשנה נראה דוקא נשאו בחיי אביהן והגיע כבר הממון לידם זכו ומה שנתן להם נתן הא לאו הכי לא אמרינן וכיון שהנכסי' בחזקת היורשים והיא המשודכת באה להוציא עליה להביא ראייה מבוררת כ"ש שנראה שהראיה ברורה כנגדה וה' יודע שהיה בידי להארי' בזה על כל דבר ודב' אלא שהשואל נחוץ נאם הצעיר שמואל די מדינה.

באור הגר"א חושן משפט סימן קפה ס"ק יג

ראובן. שפ"ה הר"מ טעמא דסרסור נוטל שכר אף על פי שלא שלחו והסרסור בא מעצמו כמו יורד לשדה חברו ונטעה ואמרינן בב"מ ק"א א' אתמר היורד כו' ול"פ כאן כו' וכן בסרסור כיון שהוא עשוי למכור ושם דההוא כו' א"ל לא בעינא כו' א"ל גלית אדעתך כו'.

פתחי תשובה חושן משפט סימן קפה ס"ק ג

ואחר כך מכרו ללוי על ידי אחר. עיין בתשובת נודע ביהודה תניינא [חו"מ] סי' ל"ו, שכתב דבתשובת הרא"ש [המובא בציונים אות ט'] מקור האי דינא, לא הוזכר שמכרו על ידי אחר, רק מבואר שם שמכרו אחר כך ללוי על ידי עצמו, ומעתה מה שהוסיף רמ"א על ידי אחר, יש לדון על זה, דבשלמא אם מכרו אחר כך ללוי בלא שום סרסור, שפיר מוכח דברמאות דחאו להסרסור, אבל אם מכרו אחר כך על ידי סרסור אחר, יוכל להיות שהסרסור החדש הטעים לו טעמים נכונים שלא יעכב המכר עבור השנאה, ועל כל פנים נראה שגם רמ"א שכתב שמכרו על ידי אחר חייב ליתן לשמעון סרסרותו, כונתו כפי חלקו, שלא תאמר כיון שמתחילה לא נכנסו דברי הסרסור באזני הסוחר שוב אין לו שום זכות, קמ"ל שלא איבד זכותו, אבל ודאי שגם השני הוא שותף בסרסרות הזה. ואם יטעון הסרסור הראשון על המוכר, שגם באותו פעם היית מרוצה ודחיתני

לומר שאינך רוצה למכור ללוי כדי להפסידני, ואתה הכנסת בזרוע את הסרסור השני, אין בכח טענה זו אפילו לחייב את המוכר שבועה על זה, כיון שאינו אומר בזה טענת ברי, וגם אם היתה הכוונה ברמאות, גם כן אני מסופק אם חייב המוכר להשלים לסרסור הראשון ההפסד שגרם לו, ויותר קרוב בעיני שפטור, עד כאן דבריו. וכתב עוד שם בדבר שדכן שדחה הבעל דבר אותו ולקח שדכן אחר לגמור השידוך, הדבר ידוע שהפרש גדול יש בין שידוך למקח, כי בעסק המקח אין שם דברים אמצעים והמקח תלוי רק בדמים, וכיון שהסרסור הביא אותם לעמק השוה בסך הדמים, כבר נגמר הדבר ולא חסר רק הקנין, ולכן אם המוכר דחאו להסרסור בדברים, ואחר כך הכניס עוד סרסור, בזה נסתפקתי קצת, אם רמאות הזה מחייב להמוכר לשלם לסרסור הראשון הפסדו, אבל בשידוכים יש הרבה פרטים לבד סך הנדן, כמו התחייבות מזונות ודירה ובגדים ומתנות, וכמה פעמים בשביל דבר קטן מתפרדת החבילה ונתבטל השידוך, ולכן כל זמן שלא השוה אותם השדכן הראשון בכל הפרטים, עד שלא נשאר שום דבר גדול או קטן שצריך לדבר בזה, עדיין לא נגמר השידוך על ידי השדכן, ואם אחד מהצדדים מכניס את אוהבו או קרובו לגמור הדבר, אפילו היה ביכולת של השדכן הראשון להשוותם גם כן בפרטים הללו, אין כאן רמאות כלל, וכזה נעשו מעשים בכל עת, ואין להשדכן הראשון על הצדדים רק תרעומת, אבל לא שום דין ומשפט כלל [נ"ל כונתו, שאינו יכול לתבוע כלל חלק הגומר, אבל ודאי שצריך לשלם לו חלק המגיע למתחיל כפי תקנת המדינה שם] עד כאן דבריו, ע"ש עוד. ועיין בעטרת צבי ס"ק י"ז שכתב, מצאתי כתוב בפנקס ארצות, דהמתחיל והגומר יחלוקו ביניהם בשוה, והמתחיל לא נקרא אלא מי שאמר כמה אתה נותן [פירוש שידבר אודות נתיבות] ואמצעי לא יקח כלום, אבל ראיתי נוהגים שמחלקים לג' חלקים, שלישי למתחיל ושלישי לאמצעי ושלישי להגומר, והבעלים יניחו השדכנות בבית דין, ואחר כך נאמנים לומר מי המתחיל ומי האמצעי ומי הגומר, ויגידו בחרם, ואם אחד מהם קרוב או פסול, יגיד צד השני, ואם שני הצדדים הם פסולים, אין נאמנים אלא בשבועה כו', ואם המתחילין הם רחוקים, ובשעת הגמר לקחו הבע"ד קרובים שלהם לגמור השידוך, אין להקרובים כלום בשדכנות [ומשמע דרצה לומר שינתן גם חלקם להמתחילין. ולפי זה מה שכתב הנודע ביהודה הנ"ל, ואם אחד מהצדדים מכניס את קרובו לגמור כו' אין להשדכן הראשון שום דין ומשפט כלל, היינו מצד הדין, וכאן מצד התקנה. ועיין בספר חוקי דרך הבאתי בפתחי תשובה לאה"ע סוף סימן נ' [ס"ק ט"ז] שכתב, ולקרובים פסולי עדות אין נותנים רק בניכר לפי ראות עיני הדיין שעשו פעולה], ע"ש עוד. ועיין בתשובת שב יעקב [חו"מ] סי' י"ג, בנידון דין ודברים שהיה בעסק שדכנות בין המתחיל וגומרים. והשיב, דבר זה תליא במנהג המדינות, ואני כאשר ראיתי המנהג בעיר מולדתי ק"ק פראג ליתן להמתחיל חלק שלישי, כן נהגתי פה במדינה זו, ואם היה מתחיל רק אצל צד אחד, יש לו החציה היינו חלק ששית. ואף דמשמע מתשובת הרא"ש שהביא הב"י סימן קפ"ה [מחודש ב'] בסרסור [דדוקא בהיה רמאות, אבל] באין רמאות בדבר מה שלא נגמר על ידי המתחיל ונגמר על ידי אחר, אין להמתחיל כלום, נראה לי לחלק בענין המתחיל כאשר כבר פסקתי כמה פעמים. דאם המתחיל אף שלא היה יכול לגמור, מכל מקום הוא היה הממציא לשידוך הלז, שעל ידו נתגלה הדבר, ובאו שדכנים אחרים, או אותו צד שהיה מרוצה להשידוך מעמיד אחרים אשר דבריהם נשמעין יותר לצד השני, הן על ידו הן על ידי שום גרמא, בודאי די שם לו דין מתחיל, וזה הכלל באופן

שאפשר לומר, אילולי שהיה זה המתחיל אשר התעורר לזה, לא היה עולה על דעת אחרים לדבר שידוך הלזה, אם כן ודאי מחויב ליתן להמתחיל כפי המנהג, מה שאין כן אם הגומרים נתעוררו מעצמם לאותו שידוך, וסוברים לפי דעתם שהם הראשונים [נראה דרצה לומר שניכר גם כן לבית דין כן, כגון שהם ממקום רחוק וכהאי גוונא], אם כן המתחיל לא עשה שום פעולה טובה בזה, הואיל שבעל דבר אינו מרוצה על ידו, ואילולי שבאו האחרים היה נשתקע הדבר, והשדכנים האחרים באו מעצמם ולא יודעים שום דבר מהמתחיל, אם כן אין שום טעם ליתן לו דבר כו'. וראיה לחילוק זה מגמרא סוף פרק קמא דסוטה [י"ג ע"ב] כו' [דאיתא התם, כתיב [שמות י"ג י"ט] ויקח משה את עצמות יוסף עמו, וכתיב [יהושע כ"ד ל"ב] ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם, אמר ר' חמא ברבי חנינא, כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו. וקשה על זה ממדרש ילקוט תהלים [רמז תשי"ג] מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, וכי דוד בנאו והלא שלמה בנאו, אלא אמר הקדוש ברוך הוא הואיל וחשבת לבנותו כו', ועל פי חילוק הנ"ל אתי שפיר, דגבי עצמות יוסף, בלא התחלה דמשה היה גם כן נתקיים בודאי אותו מצוה על ידי אחרים משום השבועה, רק דאמרו הניחו לו כבודו בגדולים כדאיתא התם, לכן נקרא על שם הגומר, כיון דאי לאו שקדם המתחיל, היה הגומר נמי מתחיל, מה שאין כן בבנין בהמ"ק דלא נקבע זמן קבוע לבנין, ואי לאו דהתעורר דוד אפשר לא היה מתעורר מלך אחר, כמו שלא התעורר שאול, לכך נקרא על שמו כו']. ומזה ראה לנידון דידן בדין המתחיל בשדכנות, דאם המתחיל היה הממציא לדבר, ואי לאו המצאתו אפשר דלא היו הגומרים מסקי אדעתיהו, ודאי ראוי לו שכר המתחיל על כל פנים, עד כאן דבריו, ע"ש. ועיין בפתחי תשובה לאה"ע סימן נ' ס"ק ט"ז, כמה פרטי דינים בענין שדכנות:

שו"ע חו"מ סימן קפה סעיף י

סרסור שנתן כלי לבקרו, ולא רצה המבקר להחזירו, חייב הסרסור. וכל שכן שאין לסרסור למכור חפץ באשראי, אלא אם כן נטל רשות מבעל הכלי: הגה - השדכן הוא כמו סרסור. ואם השדכן רוצה שישלמו לו מיד שכר שדכנות, והבעלים אינם רוצים לשלם עד הנישואין, תלוי במנהג המדינה. ובמקום שאין מנהג, הדין עם הבעלים. ובמקום שאין צריך לשלם לו עד הנישואין, אם חזרו בהן ונתבטל השדכנות פטורים הבעלים מלשלם לו שכרו, אלא אם כן התנו בהדיא על מנת שיתפייס, ואז צריך לשלם לו מיד, אפילו יחזרו בהן (פסקים וכתבים מהרא"י סימן פ"ה):

שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן נז

שדכן ממקום אחד שעשה שדוך במקום אחר, ופועלים ממקום אחד שנשכרו למקום אחר.

כ"ה תמוז תשל"ג. מע"כ ידידי וחביבי הרב הגאון והצדיק המפורסם כש"ת מוהר"ר רש"י שרגא רובין הלבערשטאם שליט"א האדמו"ר מצישינאו.

הנה השידוך שכל המעשים נעשו משדכן שבא"י בא"י שהוא בשכר פחות מכפי שנוהגין ליתן באמעריקא /באמריקה/ ודאי הצדק עם הדר"ג שצריך לשלם כפי מה שנותנים בא"י, ואין צורך להא דכתב הרמ"א /חו"מ/ בר"ס של"א דאזלין בתר המקום ששכר שם הפועלים, דהרי כולם בין השוכר בין הפועל נמצאים במקום אחד ודמי ממש לאחד שבא למקום זול והוצרך לתפור בגד שודאי משלם רק כפי שכר פעולה שבמקום ההוא, כדכתב הדר"ג בתחלת דבריו.

ובעובדא דשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' ס"ג) שהביא כת"ה שבמקום החתן שכר שדכנות הוא בזול ובמקום הכלה הוא ביוקר והשדכן דר ג"כ במקום הזול, ועשה פעולה בשני המקומות כיון דהיו נמצאים בשני המקומות היינו דמה שהיה צריך לדבר עם הכלה והוריה היתה עבודתו במקום היוקר ומה שהיה צריך לדבר עם החתן והוריו היתה עבודתו במקום הזול, היה נראה לע"ד דצד הכלה צריך לשלם בעד החצי שעליה כמקום הזול שהרי העבודה והפעולה עברה שהיה לו בדבורו עם החתן והוריו היה במקום הזול וצד החתן צריך לשלם בעד החצי שעליו כמקום היוקר דהעבודה והפעולה עברו שהיה לו בדבור עם הכלה והוריה היה במקום היוקר ולא יהיו החצאין שוין באופן זה, ואין חלוק באיזה מקום דר השדכן אלא תלוי באיזה מקום עשה הפעולה וכיון שבשני מקומות עשה הרי יש לשלם לו בכל מקום מה שעשה שם, וכיון שמה שהיה צריך לעבוד עבור החתן הוא לדבר עם הכלה ומה שהיה צריך לעבוד עבור הכלה הוא לדבר עם החתן צריכין לשלם כל צד החצי לפי המקום שעבד עבורו. ולא מובן לי הטעם שסובר הפמ"א שכל השדכנות הוא כמקום הזול (והספר אין בידי לעיין בו), דאף שהשדכן הוא ממקום הזול מ"מ מה שעשה במקום היוקר יש לשלם לו כמקום היוקר שעשה שם (וכשאבא בעה"י לביתי אראה בל"נ לעיין בדבריו).

ולענין עשה פעולתו בכתב למקום היוקר שהפמ"א מסיק דכיון שהשדכן הוא במקום הזול צריך לשלם לו כמקום הזול ולהדר"ג היה נראה דכיון שהכתיבה כדבור דמי שלכן הוא כבא לשם בעצמו, לע"ד נראה בזה כהפמ"א דאף דבור גמור כה"ג שהיה מדבר במקום הזול והיה נשמע במקום היוקר כגון בטעלעפאן /בטלפון/ נמי יש לשלם לו רק כמקום הזול ששם עשה את פעולתו באמירה וכתיבה שהגיע לשם, ובאגרת דכתב יתרו (מכילתא ריש יתרו) אני בא אליך הא אין פירושו שבקבלת המכתב הוא כבא אלא שפירושו שהוא הודעה שיבא ונקרא גם בכתב בלשון ויאמר, שלכן לא שייך להחשיב כאילו בא בעצמו שם לעבוד עבור השידוך. וע"י שליח שבא לשם לעשות השידוך צדק הדר"ג שהוא כמקום היוקר אבל לא בכתב.

ואגב אזכיר הירושלמי שהביא הב"י בסימן של"א סעי' ה' בפרק הפועלים ה"א שאיתא שם בני טבריא לא משכימין ולא מעריבין בני בית מעון משכימין ומעריבין בני טבריא שעלו לשכור מבני בית מעון נשכרים כבני בית מעון ובני בית מעון שעלו לשכור מטבריא נשכרים כבני טבריא אבל אדם שהלך מטבריא לשכור פועלים מבית מעון יכול הוא מימר כן סלקת במחשבתין דלא היוינן משכח מיגר פועלים מטבריא אלא בגין דשמעית עלייכו שאתם משכימים ומעריבין בגין סלקית להכא, שלכאורה הוא כפל דברים שמתחלה אמר בני טבריא שעלו לשכור מבני בית מעון נשכרים כבני בית מעון, ואח"כ אמר אבל אדם שהלך מטבריא לשכור פועלים

מבית מעון יכול מימר בגין שאתם משכימים ומעריבים סלקית להכא שא"כ הוא נמי דין הראשון שנשכרים כבני בית מעון. ולכן ניכר שהוא טעות סופר וצריך להיות כלשון הירושלמי בספרינו וכפירוש הפ"מ בני טבריא שעלו לשכור בבית מעון נשכרין כבית מעון, היינו שפועלים מטבריא שעלו לשכור עצמן נשכרין להשכים ולהעריב כמנהג בית מעון, בני בית מעון שירדו לשכור בטבריא נשכרין כטבריא, היינו שפועלים מבית מעון ירדו לשכור עצמן בטבריא נשכרין כטבריא שהוא שלא להשכים ולהעריב, אבל אדם שעולה מטבריא לשכור פועלים מבית מעון, היינו שאם אחד מטבריא שהוצרך לפועלים והלך לבית מעון לשכור שם פועלים ולהביאן לטבריא לעשות פעולתו היה ספק, ופשיט יכילו מימר בגין דשמעית עליכון דאתון משכימין ומעריבין בגין כן סלקית הכא שלכן אף ששכרן לעשות בטבריא צריכין להשכים ולהעריב כבית מעון, עיין שם בפ"מ והוא לכאורה פירוש נכון. אבל לא הוזכר באם אדם שעלה מבית מעון לטבריא לשכור פועלים איך דינו דבזה לא שייך הטעם דפשיט לבא אחד מטבריא לבית מעון שדינו כבית מעון, ודוחק לומר דהוא כנפשט ממילא דדינו כטבריא מאחר דליכא הטעם, דהא כשבועי לה לא ידע מהפשיטותא והי"ל לשאול גם על אחד שבא מבית מעון לטבריא איך דינו. ונראה דכיון דשכרו בטבריא פשיטא דדינו כטבריא, אף שליכא שום טעם לאחד מבית מעון שמשכימין ומעריבין לשכור פועלים בטבריא שאין משכימין ומעריבין, דמה לנו אם יש לו טעם או לא הא עכ"פ בסתמא ידוע שפועלים דטבריא אין משכימין ומעריבין ואדעתא דהכי אגרן. ולכן אפשר יש לגרוס גם בב"י כן בבית תחת המם.

אבל הב"י ציין לעיין בתשובת הריב"ש שכתב בסוף סימן של"ב, ושם ג"כ הוא כגירסת הב"י שלפנינו אבל רק הסיפא דהוא בני בית מעון שבאו לשכור מטבריא נשכרין כבני טבריא אבל אדם מטבריא שהלך לשכור פועלין מבית מעון יכילו מימר בגין דשמעית עליכון דאתון משכימין ומעריבין בגין כן סלקית הכא, וגירסא זו ג"כ נכונה דלא נקט כלל הדין כשבאו הפועלין להשכיר עצמן במקום האחר דזה פשיטא שנשכרין כמו המקום האחר שבאו לשם, ורק נקט הדין כשבאו הצריכים לפועלין לשכור פועלין במקום האחר שאם בני בית מעון שבאו לשכור מטבריא נשכרין כבני טבריא שיכול הפועל לומר ע"ד מנהג מקומי השכרתי עצמי ומה לנו מה שבבית מעון מעריבין ומשכימין וגרע עצמו במה שבא לטבריא כדכתבתי, וטעם זה הא ליכא כשהוא איפכא דאדם מטבריא בא לשכור מבית מעון שהפועלים דבית מעון הא רוצים יותר להשכיר בלא השכמה והערבה כפועלין דאנשי טבריא דלכן היה מקום לומר דעל השוכר מטבריא להתנות דהפועל יכול לומר דלא נתרציתי לילך לטבריא אלא מחמת שבטבריא אין משכימין ומעריבין, ומסיק דיכול מימר השוכר כי היו הרבה פועלין לשכור בטבריא אבל בגין כן בא לבית מעון משום שהם משכימים ומעריבים ולכן על הפועלים היה להתנות, דאף שאיכא טעם גם להפועל כיון דאיכא טעם גם להשוכר הדין עם השוכר כדאיתא בב"מ פ' האומנין דף ע"ז ע"א דאמר רבא האי מאן דאוגיר אגורי לדוולא ואתא מטרא פסידא דפועלים ואיפסק כן ברמ"א /חו"מ/ סימן של"ד סעי' א' מטעם דהמע"ה = דהמוציא מחבירו עליו הראיה = כדאיתא בסמ"ע סק"א. וא"כ אפשר שכן צריך לגרוס בב"י, אבל הוא דוחק למחוק כל דין הרישא שאיתא בב"י וגם שהביא מנ"י, ובנ"י איתא גם הרישא משמע שצריך להגיה כדלעיל שהיא הגה קטנה ואף שבנ"י איכא ג"כ במ"ם הנה בגליון בהגהות

איתא בבי"ת, והפירוש הוא כבפ"מ כדלעיל, ומש"כ עיין בסוף סימן של"ב בתשובת הריב"ש הוא לציין שאיכא עוד גירסא. ולדינא לפ"מ שבארתי ליכא מחלוקת בין הגירסאות אלא שלהריב"ש ליכא חדוש בבאו בני טבריא לבית מעון ובני בית מעון לטבריא שנשכרין כפי המקום שבאו לשם וכדמסיק אבל הפועל ההולך להשכיר עצמו במקום אחר ע"ד מנהג פועלי המקום שנשכר שם הוא עושה (ואיכא ט"ס המוכח בבי"ב בלשון הריב"ש שכתב אבל שנלך אחר המקום שבא הפועל משם וצריך להיות אבל לא שנלך כמפורש בריב"ש וכדמוכח מעצם הענין), ולהגירסא של הבי"ב ובספרים שלנו צריך לפרש כהפ"מ דהוא בלשון שמצינו הרבה פעמים שנקט קודם הבעיא דבר אחד שפשיטא וכדכתב כלומר הא פשיטא לן. ולא גרסינן הדין דבני בית מעון שעלו לטבריא לשכור פועלים משום דפשיטא אף שהריב"ש גורס זה דהוא ג"כ כעין פשיטא קודם שנקט דין המחודש.

והנה הגירסא בני"ב הוא בני טבריא שעלו לשכור מבני בית מעון ובני בית מעון שעלו לשכור מטבריא נשכרים כבני טבריא, אולי סובר גירסא זו דכיון דלפועלים איכא טעם אף שגם להשוכר איכא טעם טעם הפועל עדיף, ואולי פליג הירושלמי גם בהא דאמר רבא בהאומנין, אבל יותר נראה שצריך לגרוס כגירסת הגהות שבגליון שגורס כגירסא שלפנינו וכמפורש בבי"ב.

ולמה שכתבתי נמצא להירושלמי שאם נזדמן שבטבריא לא היו אז פועלין שאין להשוכר טעם שלא היה צריך להתנות והפועל הא יש לו טעם יהיה כבני טבריא אך יש להסתפק בלא ידע הפועל מזה.

והנני ידידו בלו"נ, משה פיינשטיין.

ערוך השולחן אבן העזר סימן נ סעיף מב

דיני שדכנות נתבארו בח"מ סי' קפ"ה והמנהג אצלינו לסלק השדכנות מיד אחר התנאים ואפילו נתבטל אח"כ השידוך אין מחזירין השדכנות והמנהג שהמתחיל נוטל מחצה והגומר מחצה ומי שעסקו באמצע מדינא אין להם כלום ומ"מ המנהג ליתן גם להם דבר מה כי אין ביכולת להעמיד זה על קו הדין ובשכר השדכנות נוטלין מסכום הגדול של הנדוניא ויש מקומות שמשלמין חמשה חלקים למאה שנים ומחצה מכל צד ויש מקומות שמשלמין ששה חלקים למאה ויש שנוהגין כשאין נהר מפסיק בין הצדדים משלמין ארבע למאה ונהרא נהרא ופשטיה וזהו וודאי דאין לשום אחד מהצדדים להכניס קרובו או אוהבו להשדכנות כשהתחילו שדכנים אחרים לעסוק בזה דזהו כמעט גזל גמור ולא גרע עכ"פ מעני המהפך בחררה ומ"מ יש שאין מקפידין בזה אבל אין לזה טעם נכון ואם אמר השדכן מתחלה שיעסוק בחנם אין לו שכר שדכנות ושנים שנשבעו זל"ז שישאו זא"ז ועבר אחד מהם או שאחד לבד נשבע נתבאר ביו"ד סי' רל"ו ע"ש:

שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק א סימן מט

בענין דמי סרסרות ושדכנות אחר שהופסק הענין ואח"כ נמכר בלעדיו בעצמם וע"י סרסור אחר ובדין המתחיל והגומר ג' אדר תשי"ח. מע"כ ידידי הרב הגאון מוהר"ר נפתלי הירץ בוימעל שליט"א.

ענף א. הנה בדבר הסרסור שהמוכר לא רצה למכור ע"י סרסור ורק אחרי הפצרתו אמר לו שבאם ישיג הסרסור קונה בעד י"ז אלף יהיה סרסור והקונה שהשיג לא רצה ליתן יותר מי"ב אלף ונפסק הענין ואחר זמן נמכר הבית לאיש אחר ונתבטלה המכירה ונתן מודעה בעתונים ועל כותלי הבית וראה איש הראשון את המודעות ובא אצל המוכר בעצמו וקנה בעד י"ג אלף ותובע הסרסור שעל ידי שהשיגו בפעם הראשון ודבר על לבו אז שטוב לפניו לקנות קנה עתה והמוכר טוען חדא שכבר נפסק הענין ולא חשב כלל אז לקנות כי הלא נמכר לאחר ועתה בא מעצמו ע"י שראה המודעות וגם אם לא היה פעם הראשון שהביאו הסרסור היה בא מעצמו ע"י המודעות, ועוד שהרי התנה שרק כשקונה יתן י"ז אלף הסכים שיהיה סרסור ולא כשמכר רק בי"ג אלף שעל סך כזה לא רצה בסרסור וכתר"ה האריך בזה.

והנה מצד טענה השניה שהתנה שיהא סרסור רק כשימכור בסך י"ז אלף לע"ד הוא טענה רק אם היה זה מחמת שהיה סבור דעל פחות מי"ז אלף א"צ לסרסור דעל מקח כזה ירבו הקופצין לקנות אבל אם גם על י"ג אלף ליכא קופצין וצריך להשתדלות שיקנו על סך זה ונמכר ע"י הסרסור יש לחייבו לשלם דמי סרסרות ואין תנאו כלום. דהא בעשה מלאכה אצל אחר שלא ברשות נמי צריך לשלם מה שההנהו כדאיתא בב"מ דף ע"ו וכן איתא בדף ק"א ביורד לתוך שדה חברו שלא ברשות שאף באין עשויה ליטע נותן לו לכה"פ היציאה כשיש שבח ויציאה נקרא גם שכר טרחא עיין בתוס' ב"ק דף ק' ד"ה אם. ודמי סרסרות יש להחשיב שהוא הסך שההנהו וכן אולי הוא כשכר הטרחא כיון שכן משלמין שפשוט שדמי טרחא נחשב בכל מלאכה כפי דרך שמשלמין בעיר בעד מלאכה כזו ואף אם לפעמים אירע שדמי הטרחא הוא פחות מדמי הסרסרות שנוהגין בעיר יש לשום זה ע"פ בקיאים שהוא לשום כמה היו מתרצין הסרסורים באם לא היה מנהג בעיר כמה לשלם. ואם הדרך שלוקחין סרסור יש להחשיב זה כשדה העשויה ליטע שאומדין כמה אדם רוצה לשלם שהוא לכה"פ כפחות שבדמי הסרסרות. אבל לענין זה הוא יכול לטעון דלסך זה לא הוצרכתי לסרסור דמחמת זה התנתי דדוקא אם ישיג בעד י"ז אלף יתן דמי סרסרות ויש אולי להאמינו ע"ז כיון שהסכימו להתנות כן א"כ הוא כהימניה. אך א"כ הוא רק כשלא ירד השער מזמן שהתנו עד שנמכר דאם ירד השער בינתיים כפי שכותב כתר"ה שכך אמר המוכר שמה שמכר בי"ג אלף הוא משום שירד השער הרי נמצא שעתידי"ג אלף הוא כמו הי"ז אלף בזמן שהתנו שלסך זה הרי צריך לסרסור ויש לו לשלם דמי סרסרות לפי הודאתו.

ונשארה רק טענה הראשונה שכבר נפסק הענין שעשה הסרסור ולא נמכר אז לקונה שלו ורק לאחר זמן שכבר הופסק ע"י קונה אחר בא הראשון ע"י שראה בעצמו המודעות. אבל הא ודאי אפשר שבשביל המודעות לבד אם לא ראה מתחלה לא היה בא לקנות כמו שלא בא לקנות כשהיו מודעות הראשונות וא"כ

ניכר דמשום שכבר ראה את הבית וידע בטיבה ע"י שהביאו הסרסור בא עתה כשראה המודעות שעדין עומדת למכור ונמצא שהיה זה ע"י מעשה הסרסור דפעם הראשון אף שנפסק בינתים. ויש לברר הדבר ע"י שיחקרו וידרשו מהקונה מדוע לא בא בעצמו בפעם הראשון ע"י המודעות שאם יאמר שגם עתה לא היה בא אי לאו שראה וידע טיבה של הבית אז הרי מעיד שהיה זה ע"י מעשה הסרסור. ואם יאמר שבפעם הראשון לא ראה המודעות ואם היה רואה היה בא גם אז בעצמו הרי מעיד שלא היה ע"י מעשה הסרסור. אבל צריך לחקור מדוע בפעם הראשון לא ראה המודעות ובפעם השני ראה דאם הוא מחמת שאין דרכו לחפש בעתונים ורק עתה מחמת שידע מהבית הזו שרוצים הבעלים למוכרה חיפש בעתונים לידע אם עדין עומדת למכירה נמצא שהוא ג"כ מצד מעשה הסרסור ואם לעולם דרכו לחפש בעתונים ורק בדרך מקרה לא נזדמן לו לראות אותה מודעה ועתה נזדמן שראה אין זה ע"י הסרסור. ואם אינו נוגע בדבר הרי הוא עד כשר בדבר ואם הוא נוגע בדבר כגון שגם הוא יתחייב לשלם אם הוא סרסור אם יאמר כטענת הסרסור יהיה עד כשר ואם יאמר שלא כהסרסור יהיה בדין ספק.

ואין שייך להא דתשובת הרא"ש והרמ"א בסי' קפ"ה סעי' ו' והנוב"ת חו"מ סי' ל"ו, דהא הכא אם ביאת הקונה בפעם השניה היתה ע"י פעולת הסרסור בראשונה הרי ברור שהמוכר נהנה מפעולה זו והא זה ודאי בהראוה בשל חברו שנוטל מה שהנהו וכן ביורד לתוך שדה חברו שלא ברשות שאף שלא היה שום הנאה ושום שבח בעת הפעולה ולאחר זמן נהנה ונשתבח ע"י פעולה זו שודאי יתחייב לשלם לו מה שהנהו וההוצאה וכ"כ ממש הוא בכאן דאף שבפעם הראשונה לא נגמרה המכירה ונפסק הרבה זמן כיון שעכ"פ אחר זמן בא לקנות בשביל מה שהסרסור הביאו בראשונה הרי יש למוכר עכ"פ הנאה מהפעולה ההיא דמכבר שיש לחייבו.

והנה למה שבארתי נמצא בעובדא דהרא"ש בסרסור שהלך אצל לוי ונתרצה לקנות ולא רצה המוכר למכור לו מפני שהוא שונאו ואח"כ מכר לו בעצמו שהוצרך הרא"ש לחייבו מטעם דיש הוכחה שברמאות דחאו להסרסור, הוא דוקא באומר המוכר שלמכור ללוי לא היה צריך לסרסור דידע בעצמו ממנו אבל לא רצה למכור לו מפני שהוא שונאו וע"ז לא הועיל הסרסור כלום דהא לא מכר לו אז ומה שאח"כ נמלך ומכר לו הוא מצד סברת עצמו שנתפייסו או שנתיישב שלא יתמנע מלמכור מצד השנאה ולכן אינו רוצה ליתן להסרסור דמי סרסרותו וע"ז הוצרך הרא"ש לחייבו דוקא משום שמוכח שברמאות דחאו להסרסור. וההוכחה הוא מזה שלא פירש להסרסור בשעה שאמר לו שיהיה סרסור שלו למכור ביתו שלא ילך ללוי משום שידע ממנו רק שאינו רוצה למכור לו לכן מוכח שלא ידע ממנו, וממילא אף שאז לא רצה למכור לו מפני שהוא שונאו כיון שאח"כ מכר לו אף בעצמו היה זה מצד מעשה הסרסור מתחלה שהיה אצל הקונה ונתרצה לקנות והוא רמאי במה שאומר המוכר שידע ממנו ולא היה צריך לסרסור לקונה זה. ואין כוונתו שמוכח שמה שלא רצה למכור בשעה שהביאו הסרסור מטעם שהוא שונאו היה רק לרמות לדחות להסרסור, דלא מסתבר כלל שיוציאו ממון בשביל הוכחה כזו שנימא שלא מצוי שיתחרט ויתחלף דעתו מבתחלה, חדא דהוא גם מצוי ששונאים מתפייסים ועושים שלום ביניהם וגם מצוי שכשרואה שאין לוקחים

אחרים והוא צריך למעות מוכר גם לשונאו, ועוד דאף אם אינו מצוי כ"כ נמי אין להוציא ממון בהוכחה כזו שלא עדיפא מרוב שאין הולכין בממון אחר הרוב להוציא, אבל כוונתו הוא כדבארתי דההוכחה הוא שטענתו שללוי לא הוצרך לסרסור משום דידע ממנו אך שלא רצה למכור לו כמו שהיה באמת שלא מכר לו מצד השנאה אינה טענת אמת מדלא פירש לו שלא ילך ללוי אלמא שלא ידע ממנו והיא טענת רמאות לדחות להסרסור. אבל איירי אף שמה שנדחה המכירה בפעם הראשון היה אמת שהוא משום שהיה שונאו ומחייב הרא"ש לשלם להסרסור מאחר שנמכר עכ"פ אף אחר זמן לאותו הקונה שתלין שהיה זה מצד מעשה הסרסור דמתחלה.

ענף ב. וניחא לפ"ז מה שהרמ"א הביא מתשובה זו ראייה גם למכרו אח"כ ללוי ע"י אחר נמי חייב ליתן לשמעון סרסרותו, שלכאורה תמוה כדהקשה הנו"ב שכיון שלא מכר בעצמו ללוי אף שכבר ידע ממנו הרי עשה זה סרסור השני שהטעים לו טעמים נכונים שלא יעכב המכר עבור השנאה מה שלא הטעים ראשון ואין כאן הוכחה על רמאות, דלמה שבארתי גם בהא דהרא"ש איירי אף בהיה אמת ברור שנתעכב מלמכור ללוי מצד השנאה ומ"מ מחייב הרא"ש מאחר שעכ"פ הועיל מעשה הסרסור הראשון שידע מלוי שמכר לו עתה לאחר שהחליט לסלק מדעתו טעם השנאה, לכן אף שלסלוק השנאה הוצרך לסרסור השני שזה לא היה יכול לעשות הראשון, נמי עכ"פ בלא סרסור הראשון הא לא ידעו שלוי רוצה לקנות ונמצא שהוצרכו גם להראשון וחייב לשלם לו סרסרותו. אבל ודאי רק כפי חלקו ולא כל הסרסרות כדכתב הנו"ב להרמ"א. ולא קשה כלום קושית הנו"ב עליו. ואדרבה תמוה טובא מה שהנו"ב מפרש ההוכחה שכתב הרא"ש שמתחלה רצה למכור ללוי רק ברמאות לדחות הסרסור עשה עצמו שאינו רוצה למכור מצד שנאה שודאי אין להוציא ממון מהוכחה כזו כדכתבתי.

ולתרץ דברי הנו"ב אולי נימא שסובר שאפשר מצריך הרא"ש תרתי שאם ודאי שלא רצה למכור ללוי מצד שנאה לא היה יכול להוציא ממון מצד ההוכחה מזה שלא פירש שלא ילך ללוי שהוא מחמת שלא היה סבור שלוי יקנה, שאפשר שמתחלה חשב למכור גם ללוי אף שהוא שונאו ולא יהיה זה עכוב להמכירה ואף שידע בעצמו שלוי רוצה לקנות לא רצה להתחיל לדבר עמו בזה מצד השנאה אבל ע"י הסרסור חשב שימכור גם לו ולכן לא פירש להסרסור שלא ילך ללוי ואח"כ כשהביא הסרסור את לוי גברה השנאה ולא רצה למכור לו ועתה נתחרט או שנתפייס עמו ומכר לו בעצמו משום שהיה יודע ממנו גם בלא הסרסור. ואף שיותר מסתבר שמה שלא פירש ללוי הוא מצי שלא ידע שלוי יקנה מלומר שבעת ששלחו להסרסור חשב שלא לעכב את המכירה מצד שנאה ואח"כ חזר בו ולא רצה למכור ועתה חזר בו עוד הפעם, מ"מ אין להוציא ממון בסברא זו כיון שאפשר גם שחזר בו שני פעמים כטענתו. ולכן מפרש הנו"ב שיש לחוש גם שמתחלה היה זה כדי לדחות את הסרסור ברמאות שאינו רוצה למכור לשונאו וניתוסף ע"ז שלא פירש שלא ילך ללוי עוד טעם דאף דידע ורצה למכור גם לו הוצרך שהסרסור יביאנו משום שלא רצה להתחיל לדבר עמו בזה ולא חזר בו כלל רק שדחהו ברמאות, על הטעם שמסתבר יותר שהוא משום דלא ידע שלוי ירצה לקנות שנשאר חשש קטן טובא שאף אם נימא שלא כמסתבר דידע ממנו ורצה למכור לו אבל רק ע"י התחלת הסרסור,

נמי מסתבר יותר שלא לחוש לחזרת שני פעמים אלא שדחה ברמאות וחשש קטן כזה הוא כמאן דליתא ואין לחוש אף להוציא ממון. ולפ"ז אין ראייה להרמ"א שחזרה האחרונה היתה ע"י סרסור השני שזה מצוי טובא שע"י הטעמת אחרים ישתנה דעתו וא"כ אולי יש לחוש שמה שלא פירש לסרסור הראשון שלא ילך ללוי הוא שאף שידע ממנו לא רצה להתחיל לדבר עמו בזה ואח"כ גברה שנאתו וסרסור הראשון לא היה יכול להטעים לו שימכור אף ששונאו והשני היה יכול ולא היה כאן שום רמאות, וחזרה פעם אחד הוא מצוי קצת ואין להוציא ממון במה שמסתבר יותר שלא פירש מחמת שלא ידע שלוי יקנה.

אבל אין זה קושיא גדולה על הרמ"א שלא מסתבר לרמ"א כלל שנחוש לשמא ידע שלוי רוצה לקנות וגם רצה למכור לו מתחלה ע"י סרסור ואח"כ גברה השנאה ונתחרט, או משום דאף בזה היה לו לפרש דילך ללוי שידוע שירצה לקנות אך אינו רוצה להתחיל לדבר עמו, או משום דאין לחוש כלל לשמא רצה מתחלה והתחרט בו, והוא ודאי רק משום שלא ידע שלוי יקנה ונמצא שהסרסור הראשון הועיל שלכן יש לשלם לו דמי סרסורו כפי חלקו. והראיה מהרא"ש הוא שאף שנפסק הענין מ"מ כיון שהקנין דאחר זמן בא מצד מעשה הסרסור דמתחלה חייב לשלם לו דמי סרסורות כדבארתי. ומשמע מהנו"ב שגם הוא לא סבר זה לקושיא גדולה אלא שיש לדון ע"ז אבל לא פליג לדינא אהרמ"א ולכן לא כתב תירוץ על זה משום שהרמ"א אינו סובר זה לקושיא. והוא מטעם דבארתי.

והנה ברמ"א יש עוד שינוי מהא דתשובת הרא"ש דהרא"ש איירי שהסרסור היה שלוחו של המוכר כמפורש שם שלכן רצה לתבוע אף בלא נמכר כלל והרמ"א איירי שבא שמעון וסרסור למכרו ללוי שמשמע שבא מעצמו. ולא שייך בעובדא דרמ"א ההוכחה ממה שלא פירש כששלחו שלא ילך אצל לוי וא"כ יקשה שהיה לן לחוש שידע שלוי רוצה לקנות אבל לא רצה למכור לו מצד השנאה וסרסור השני הטעים לו למכור שע"ז הא צריך הוכחה שלא ידע מלוי כמפורש ברא"ש וזה ליכא. ואולי יש לומר שהרמ"א סובר דגם מה שלא פירש כשסרסור לו שמעון למכרו ללוי שאני יודע ממנו אך איני רוצה למכור לו הוא הוכחה שלא ידע ממנו ואף שאין צורך לומר זה מ"מ כן דרך העולם לבאר הכל. וגם יש לפרש דהרמ"א לא איירי בטוען המוכר שידע מלוי שרוצה לקנות ולכן לא צריך להוכחה שלא ידע.

עכ"פ למה שבארתי אף שנפסק הענין בלא רמאות נמי צריך לשלם דמי הסרסורות כיון שעכ"פ היה זה ע"י מעשה הסרסור דמתחלה. ולכן בעובדא דידן צריך לברר כדלעיל ואם לא יתברר וכל אחד יטעון ברי יתחייבו המוכר והלוקח שבועה. ואם הסרסור לא יוכל לטעון ברי יכול להחרים על מי שכופר את מה שחייב לו ואינו מודה. ואם המוכר אינו יודע שכן מסתבר אין לחייבו כלום דהוא כאיני יודע אם הלוייתי, אבל כיון שמסתבר שהיה זה ע"י מה שראה תחלה את הבית שהיה זה ע"י הסרסור יש לפשר ביניהם באי אפשר לברר. זהו הנכון בזה לע"ד.

והנה למה שבארתי אין שום מקום שלא ליתן שכר למתחיל כדרכה השואל בתשובת שב יעקב שהביא כתר"ה שהרי צריך ליתן לפועל אף שלא ברשות מה שהנהנו וכ"ש כשהיה ברשות. וראייתו מסוטה דף י"ג

שאר"ח בר' חנינא על הקרא ואת עצמות יוסף אשר העלו בני"י מארץ מצרים שכל העושה דבר ולא גמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו אלמא שנלקחה גם ההתחלה ממשה, אינו כלום דהתם נמי נתן הקדוש ברוך הוא שכר גדול למשה כמפורש במתני' שם /סוטה/ דף ט' שלכן זכה שלא נתעסק בו אלא המקום ואיך מוכיח משם שא"צ לשלם שכר להמתחיל היפוך מהמפורש שם ממקום שהביא. ובע"כ שאין זה ענין כלל לתשלום שכר על ההתחלה אלא על חשיבות המעשה שהמתחיל נחשב עשייתו רק על מה שעשה והגומר נחשב לו גם כהתחיל. ותמה אני גם על השב יעקב שסובר זה לראיה ורק בשביל הסתירה שנקרא הבית על שם דוד חילק בין כשהגומר לא היה מסיק אדעתיה שאז נחשב על שם המתחיל ובין כשגם הגומר אסיק זה אדעתיה שאז לא הוצרך להמתחיל ונקרא על שם הגומר, הא הראיה אינו כלום וגם הא השב יעקב מודה דאף כשהגומר הוצרך להמתחיל משום שלא עלה אדעתיה בלא המתחיל נותנין דמי סרסרות ושדכנות גם להגומר והא מראיתו מביהמ"ק שנקרא על שם דוד היה לן לומר שרק להמתחיל יתנו כל דמי הסרסרות כמו מהראיה מעצמות יוסף שנקרא על שם בני ישראל שאין נותנין כלום להמתחיל כשגם הגומר אסיק אדעתיה אלא ודאי שמוכרח להודות שאין הראיה כלום לתשלומי השכר דודאי בעד הגמר יש ליתן שכר דבלעדיו לא היה נגמר וגם לשלמה נתן הקדוש ברוך הוא שכר בעד הגמר, רק לענין חשיבות הדבר שנעשה יש לפעמים שנקרא על שם הגומר ויש לפעמים על שם המתחיל ואולי הוא מטעם השב יעקב שהוא טעם נכון.

ולע"ד נראה טעם אחר דבעצם המתחיל הוא העיקר להחשיב הדבר על שמו דבלעדיו לא היה נעשה כלל והגמר הרי כבר ידוע שצריך לגמור, אך משום שעל המתחיל מוטל כבר יותר גם לגמור דהא מסיק שם בגמ' דנענש יהודה ע"ז שהתחיל ולא גמר לכן הוא עונש שלא להחשיב על שמו ועונש זה הוא אף כשהיה זה שלא גמר באונס כמשה שמת בעבר הירדן שגם באונס צריך כפרה כשהיה האונס קצת ע"י גרמתו דהרי ע"י מעשה דמי מריבה לא נכנס לארץ אבל דוד התחיל אחר שידע מנתן הנביא שאסור לו לבנות הבית ולא היה שום חטא עליו אף באונס על מה שלא גמר וא"צ שום כפרה ושום עונש ע"ז לכן נקרא על שמו משום שהמתחיל הוא העיקר. ויש למילף מזה לכל מתחיל בדבר שלא שייך שיגמור שנחשב על שמו. אבל כל זה אין שייך לתשלומי שכר שחייבין בין להמתחיל בין להגומר כדבארתי. אך מסברא צדק השב יעקב בחלוקו שאם הגומר לא הוצרך להמתחיל דבעצמו אסיק אדעתיה אינו חייב לו. דלמה שבארתי ודאי אין לו דהרי לא נהנה כלום מעבודתו.

אבל מסתבר שהוא רק בשלא שלחו להיות סרסור אלא שמעצמו סרסר שהחיוב הוא רק לשלם מה שהנהנו ולכן כיון שהוצרך להגומר והגומר היה כזה שלא הוצרך להמתחיל הרי לא נהנה אבל כששלחו להיות סרסור הרי עשה שליחותו והועיל שמעתה לא יצטרך אלא לגומר יש לחייבו אף שאח"כ השיג גומר כזה שלא הוצרך להמתחיל. וכ"ש אם גם הראשון היה יכול לגמור והמוכר נתן לסרסור אחר לגמור אף שהיה סרסור כזה שהיה יודע מעצמו מהקונה, שחייב ליתן לו בעד חלקו כמתחיל רק בעד חלק הגומר אף שהפסידו בזה שנתן לאחר פטור כדאיתא בנו"ב שם שמסופק בזה. ולע"ד בשלחו להיות סרסור יש לחייבו כי הוא כפועל

שהבעה"ב אינו יכול לחזור בו ובלא שלחו אין לחייבו שאין עליו שום התחייבות להחזיקו גם להגמר ומצד מניעת ריוח פטור. וטעם הספק של הנו"ב שמשמע שבין בשלחו בין בסרסר מעצמו לא ידוע לי בעניותי.

ומה שדחה כתר"ה ראיית ס' אבני חפץ מבונה פלטרין בנכסי הגר שלא קנה בלא העמדת דלתות מפ' הרשב"ם שלהמתחיל אין חייבין כלום הוא אמת שאין ראייתו כלום ואין בו ממש וברור ופשוט שחייבין להמתחיל כפי חלקו וכדבארתי.

ותירוץ כתר"ה על קושית השערי משפט דלהש"ך חו"מ ס' ל"ו סק"ג דאם שניהם לא נתכוונו להעיד נמי פוסל נמצא קרוב או פסול לא מתורץ בשני כתי עדים אחת אומרת מנה ואחת אומרת מאתים שלא תיבטל מצד קא"פ =קרוב או פסול= לב"ש בזה דאתו למיחזי שתירצו התוס' ב"ב דף מ"א, משום דלפי דברי הלוח שמכחיש הכל לא היה שם עד כלל והודאת המלוה להיפוך ליכא דהא לגביה הכת שאומרת מנה ליכא הודאה דהא אומר מאתים ורק לגביה כת הב' איכא קא"פ ושפיר תירצו התוס' דכת הב' למיחזו אתו, הוא תירוץ לחדודא שפיר. אבל לע"ד יש לתרץ בפשיטות דכיון שכת אחת היה למיחזי בין שהיא האומרת מנה בין האומרת מאתים והשנית היתה לאסוהודי אין להם צרוף ואין פוסלין זו את זו בדין נמצא קא"פ ונכשרה כת השניה דאף אם הקא"פ נתכוון להעיד והכשרים לא נתכוונו נמי יש לחייב ע"פ הכשרים. איברא דהלח"מ פ"ה מעדות ה"ה כתב דבאם הקא"פ היה באלו שנתכוונו להעיד נפסלו אף אלו שלא נתכוונו להעיד כיון שבאותם שנתכוונו להעיד שהם עיקר הדבר נמצא קא"פ עיין שם ולדבריו ליכא לתרוצי זה. אבל חדוש הלח"מ תמוה דלא שייך כאן טפל ועיקר דאם אין להם צרוף יש להכשיר ודיוקו מלשון הרמב"ם הוא דיוק קלוש.

וקושית העולם שהביא כתר"ה דכמו בלא לויתי כאומר לא פרעתי שמתחייב ע"י העדים שלוח ופרע לכן בכל נמצא קא"פ יש הודאת בע"ד שלא היה שם עד פסול ויהיה נאמן לחובתו נגד העדים הכשרים שאמרו שהיו שם גם פסולין עמהם ונשאר הכשרים לבד, עיין בחכמת שלמה מה שתירץ בדרך אחר, דהתירוץ דהויא הודאת המלוה להיפוך הוא תירוץ דחוק דהרבה פעמים באו העדים מעצמם אף שלא ידע המלוה מהם וג"כ ודאי נפסלו ביש שם קא"פ. ולע"ד לא קשה כלום דלהכשיר עד פסול לעדות אף לחובתו לא מצינו שיוכשר כגון באומר הלוח על עד פסול וקרוב שאינו פסול ואינו קרוב לא יהיה בזה דין הודאת בע"ד כיון שאינו על גוף המעשה, ולכן כיון שעדים שנמצא בהם קא"פ נפסלו לעדות זו גם הם נמצא שהודאתו שלא היה שם הפסול הודאה להכשיר עדים פסולים לעדות שע"ז לא מהני הודאת בע"ד להכשירם. ידידו משה פיינשטיין.